

E

JACQUES LACAN

S

E

✓

L

3/83
TELE
VIZIA

Č 184245

PROBLEMI - ESEJI

009500/19

UREDNIŠKA OPOMBA

Pričujoča številka *Esejev* prinaša prevod Lacanovega znamenitega spisa-predstave *Télévision* ter dveh tekstov Jacquesa-Alaina Millerja. Prvi, »Uvodne opombe pred predvajanjem *Televizije*« (»Introductory Remarks before Screening of Television«), je prevod zvočnega zapisa Millerjevega nastopa v Great Hall v New Yorku, pred tamkajšnjim predvajanjem posnetka *Televizije*. Drugega, »Mikroskopija: Uvod v branje *Televizije*« (»Microscopia: An Introduction to the Reading of Television«), je Miller prispeval k ameriški izdaji tega Lacanovega dela (*Television*, W. W. Norton & Company, New York, 1990), hkrati pa je francoski original (»Microscopie«) objavil v 47. št. revije *Ornicar?*. Prevod v slovenščino se opira tako na francosko kot na angleško inačico: za osnovo jemlje francoski original, hkrati pa upošteva tudi tisto, kar je Miller dodal k inačici, namenjeni ameriški izdaji. Spis *Televizija* je tekstovna predloga za oddajo, s katero je Lacan nastopil na francoski televiziji januarja 1974. Oddajo so naslovili »Psihoanaliza«, režiral jo je Benoît Jacquot, vprašanja, na katera Lacan odgovarja, pa je postavil J.-A. Miller. Tekst je leta 1974 izšel pri založbi Seuil v Parizu.

Tekste so v slovenščino prevedli:

Gorazd Korošec: *Uvodne opombe pred predvajanjem »Televizije«*

Boris Čibej: *Mikroskopija: Uvod v branje »Televizije«*

Alenka Zupančič: *Televizija*

Koordinator prevodov: Alenka Zupančič

K A Z A L O

UVODNE OPOMBE PRED PREDVAJANJEM »TELEVIZIJE«

Čurci, 8. april 1987

Great Hall, Cooper Union, New York, NY

Uredniška opomba.....	4
-----------------------	---

Jacques-Alain Miller:

Uvodne opombe pred predvajanjem »Televizije«	7
Mikroskopija: Uvod v branje »Televizije«	19

Jacques Lacan:

Televizija.....	45
I [Vselej govorim resnico]	47
II [Nezavedno, zelo določena stvar]	49
III [Biti svetnik].....	57
IV [Te medle geste, s katerimi se varujejo pred mojim diskurzom].....	61
V [Stranpoti našega užitka].....	71
VI [Vedeti, storiti, upati].....	77
VII [Kar je dobro izraženo, to jasno dojamemo]	87

E S E J I

Jacques-Alain Miller

UVODNE OPOMBE PRED PREDVAJANJEM »TELEVIZIJE«

Četrtek, 8. april 1987

Great Hall, Cooper Union, New York, NY

Pravzaprav sploh nisem prepričan, da *Televizija* potrebuje uvod. Tu je le en mož, starejši mož, s sivimi lasmi, ki govori za mizo, pred zidom, poleg svetilke, pod sliko, doma, zdaj stoje in zdaj sede. Kamera je negibna in od časa do časa se njen kot zamenja. Ne bi si mogli predstavljati enostavnejše postavitve, bolj preproste uprizoritve. A vendar je to predstava, predstava enega [*one-man show*]. Občinstvo si ne more niti za trenutek predstavljati, da mu je dovoljeno deliti intimnost nekoga, ki se tako popolnoma predaja. Poudarjen glas, vedno zgovoren obraz, včasih zavita kretnja analitika, in, kdo bo nemara rekel pretirana, očitnost, da govorec niti za trenutek ne pozablja, da je pred kamero. Vse skupaj je kot gledališka tirada, monolog, komaj opazno prekinjan, ali bolje, zaznamovan, s spraševanjem brezizraznega glasu - ki je moj. Na splošno občinstvo ne more razumeti vsega, kar se tam govori, lahko pa ga zgane, in včasih preseneti, nenavadna resnica, nerazumljiva in samorazvidna obenem. Za pripovedovalca se včasih zdi, da govori z daljnega planeta, in vendar je včasih prav znotraj vas.

Kako bi lahko razumeli takšen govor? Odvija se prehitro, posut je z namigi na Aristotela in Freuda, Danteja in Kanta, Newtona in Atilo. Včasih je smrtno resen, včasih šaljiv in včasih oboje. Ne verjemite, da je težaven zgolj zato, ker je v francoščini in ne v angleščini [čeprav je bil ta filmski posnetek podnaslovljen v angleščini]. Enako težaven je za Francoze. Srednja šola v Franciji se je nekoč končala, in se bolj ali manj še vedno, s tremi ali štirimi tečaji, pri katerih se učenci naučijo, kako razviti neko idejo. Raz-viti, Raz-voj je retorični pripomoček, s pomočjo katerega se naučite, kako predstaviti idejo, kako jo variirati, variirati na

znane načine, da bi tako izrabili vse možnosti in jo postopno bralcu vbili v glavo. Uporaba te metode, raz-voja, vam omogoči napisati esej, morda celo knjigo, z eno ali dvema od vaših idej. Ta oblika rapsodičnega stila je tisto, česar se naučimo na École Normale Supérieure, kjer sem študiral. In tovrstni stil vidimo na različne načine uporabljen pri naših filozofih. Uporabljata ga Sartre in Merleau-Ponty ali pa, malce drugače, Foucault in Derrida. Najdemo ga tudi v glasbi. Samo pomislite na Ravelov *Bolero*.

Lacan *nikoli* ne razvija! On preseneča in se giblje kot živo srebro od presenečenja do presenečenja, spreminjajoč perspektivo ob vsakem stavku, včasih kar sredi stavka. Ne sledite mu, a težavnost ni le v tem. Moti vas sama pretirana ekspresivnost. Res, ta mož izgleda, kot da razume samega sebe. In ko sem in tja dojamete ta ali oni stavek, lahko pomislite, da to morda drži. Navidezno nekonsistenten in skrivnosten sijaj Lacanovih obzorij predstavlja sistematično preizpraševanje temeljnih predpostavk psihoanalize. Onstran elementarnih vprašanj, ki jih postavlja nevidni sogovornik [Jacques-Alain Miller], Lacan pravzaprav odgovarja na strogo sistematizirane konceptualne probleme, ki si jih morate razviti sami zase, da bi razumeli, zakaj v njegovem govoru sploh gre. Zgolj zdravi razum* vas ne more pripeljati prav daleč v dimenziji nezavednega, ki se izraža v povsem nesmiselni obliki, to pa je natančno tisto, česar se loti Lacan.

Kaj je splošna modrost [*common sense*]? Kaj je to? To je tisto, »kar vsakdo razume«. Toda ali to »kar-vsakdo-razume« zajame tisto, kar je značilno za vsakogar posebej, kot različnega od vsakogar drugega? Je splošna modrost sposobna formulirati samo zasebno fantazmo, ki daje smisel realnosti vsakomur od nas posebej? Ne, vaša fantazma, čeprav uživate v njej, vam ni razumljiva [*doesn't make sense to you*], in prav gotovo nima nobene »splošne smiselnosti« [*doesn't make any »common sense«*]. In

* V naslednji nekaj odstavkih J.-A. Miller igra na večpomenskost angleške fraze *common sense*, ki se običajno prevaja kot zdrav razum, pomeni pa lahko vse od navadnega, preprostega, zdravega ali splošnega, splošno sprejetega razuma, modrosti, občutka, mnenja, smisla ali smiselnosti. Zato bomo to frazo glede na kontekst prevajali različno. Nanjo pa se navezuje tudi Millerjevo govorjenje o vlogi navadnega človeka, *common man*, v razmerju do psihoanalize.

morda, čeprav se to zdi na prvi pogled zelo ekscentrična potrditev Lacanove misli, ni mogoče z ničemer drugim kot z intelektualnim asketizmom odpreti dostopa do racionalnosti, ki jo vsebuje freudovska analiza in ki se zdi samovoljna le, dokler ni povezana z analitičnim izkustvom.

Priznati moram, da sem želel, da bi se Lacan ob tej redki priložnosti, ko je govoril na televiziji, vsaj enkrat naslovil na navadnega človeka [*common man*]. To je bila moja ideja, in na prvi strani *Televizije* Lacan namiguje na to idejo, na idejo, ki mu je bila »prijateljsko predlagana«. Toda navadnemu človeku ni mogel govoriti, pa tudi želel ni. Govoril je predpostavljenim *cognoscenti*. Kaj bi torej, v nekem smislu, lahko storil? Pretirana teatralnost tega moža za njegovo mizo je, v nekem drugem smislu, nasprotje neavtentičnosti. Lacan govori v živo, toda ne nadeva si maske. Govori na isti način, kot je vedno govoril - torej sprejmite ali pustite. Jaz sem želel, da bi prevzel vlogo navadnega človeka.

Na moja vprašanja, ki sem mu jih dal vnaprej, je odgovoril pisno. Vsak dan, dva tedna zapored, vsak večer, mi je dal svojo stran tistega dne, ali bolje, tiste noči, saj je ves ljubi dan sprejemal paciente. Tako je njegova *Televizija* branje, ki je v francoščini objavljeno kot knjižica, tega izvirnega Lacanovega zapisa. Toda ko ga je bral na televiziji, je nekaj stvari spremenil. Torej je filmski posnetek post-tekst. To je natančna situacija odnosa med tekstom in posnetkom. Zagotavljam.

Torej je ta filmski posnetek *Televizije* branje, s kakršnim so se pisci ukvarjali pred vojno pogostejše, kot to počnejo danes, in Lacan se je spomnil, da se je udeležil enega od takšnih branj, predavanja Jamesa Joycea v dvajsetih letih. V času, ko smo snemali, sem poskušal igrati neke vrste Sančo Panso njemu kot Don Kihotu. Vendar pa mi ni odgovarjal kot takemu. Res je, da mi je odgovarjal kot Jacquesu-Alainu Millerju, ki je takrat ravno končal knjigo o maoističnem militantizmu, ki je sledil maju 1968, in ki je predaval študentom vseh levičarskih nagnjenj na Univerzi v Vincennesu, ki pa je bil prav tako na pragu vstopa v analizo. Tako bo vzpostavil [zame] identiteto, ki sem jo na nek način poskušal izbrisati. In omogočil mi je spoznati, da, in v kakšnem

smislu, so ta vprašanja - za katera sem menil, da so vprašanja, ki si jih postavlja vsakdo - še vedno bila moja lastna vprašanja. In njegovi skrajno osebni odgovori - ne ravno vsak, a nekateri med njimi - ti zelo osebni odgovori so način, kako reči, da ni v freudovskem polju navaden človek nič drugega kot fikcija.

Lacanu pravzaprav ni bilo potrebno dati takšnega odgovora [navadnemu človeku], in za to, da bi ga posnemal, najbrž sam tako ali tako nisem bil najbolj nadarjen. Ni mu bilo potrebno, da bi jaz igral Boswella zanj kot Dr. Johnsona, torej vlogo, ki mi ni bila prav nič pri srcu. Ni potreboval tovrstnega spraševanja kot živega dokaza, da ga je mogoče razumeti, kot dokaza, da množica tistih, ki ga berejo in razumejo, ni bila prazna: »Vsaj eden«, kar pravi v preprostem prevodu eksistencialnega logičnega kvantifikatorja. - x - ki ga uporablja v drugem delu *Televizije*, ki si jo bomo ogledali čez pol ure.

Televizija je bila namenjena temu, da se posname in gleda, a tudi, da se bere. Knjiga je bila objavljena istočasno s predvajanjem, v začetku leta 1974. Tako se gledalec tega, kar se na ekranu imenuje »Psihoanaliza«, lahko prelevi v bralca *Televizije*. Brati *Televizijo* je mnogo bolj naporno kot gledati »Psihoanalizo«. Ko gledate predstavo, vam ta lahko, in vam gotovo tudi bo, omogočila vsaj nekaj razvedrila ob gledanju tega izvirnega in slavnega moža. Lahko ga komentirate ali se mu posmehujete. Vse, kar to dokazuje, je, da Lacan očitno ni tak kot vi. Toda brati *Televizijo* z namenom, da bi se dokopali do njenega izmikajočega se pomena, ni izkušnja, ki bi trajala le eno uro. Potrebne so ure in ure ponovnega branja in premišljanja. In to je dejansko precej dolgotrajnejše delo, kot je kdo pripravljen verjeti, ko prešteje strani. Je vredno porabiti toliko časa z branjem in ponovnim branjem *Televizije*?

To vprašanje je postavil v nekoliko zlonamerni obliki v zadnji tedenski izdaji *The Village Voice* g. Guy Trebay.¹ Njegov komentar v članku »The Opiniated Survey of the Week's Event« [»Nepopustljiv prikaz dogodka tedna«] sprašuje, in tu navajam:

¹ Guy Trebay, »The Opiniated Survey of the Week's Event«, *The Village Voice*, 8.-14. april, 1987, str. 77.

»Ali je mojstrova interpretacija psihoanalize vredna težav razvozlavanja njegovega zagonetnega žargona?« Kljub svoji zlonamernosti pa je vprašanje vendarle umestno, zato ga ne zavračam, saj bi se bilo mogoče isto vprašati tudi o samem nezavednem. Ali je razvozlavanje zagonetnega žargona nezavednega vredno truda? To bi bilo tu morda lahko uporabno za tiste, ki bi želeli študirati Lacana. Biti »vsaj eden« namreč ne pomeni, Bog ne daj, da sem edini. Vsekakor je težko govoriti tik pred tem, ko bomo poslušali Jacquesa Lacana. Že tako je bilo težko govoriti vpricho njega tedaj, ko je bil še živ. Vedno se ti je lahko primerilo, da si bil deležen ostre kritike. Toda zdaj, čeprav niti mene niti vas ne more videti, je njegov pogled kljub temu usmerjen na nas, kot objekt *a*, katerega vloga lahko tu [na ekranu] še bolje deluje.

Morda bi bilo zdaj najbolje postaviti *Televizijo* v njeno zgodovinsko perspektivo. *Televizija* kot tekst prihaja dvajset let po Lacanovem utemeljitvenem spisu iz leta 1953, ki po njegovi lastni oceni odpira pot njegovemu nauku. Naslov tega spisa je »Funkcija in polje govora in govorice v psihoanalizi«. Lahko bi rekli, da je *Televizija*, dvajset let pozneje, leta 1973, ponovno ovrednotenje temeljne teze tega utemeljitvenega spisa (»Rimskega govora«, 1953).²

Lacan najprej prepričljivo ponovi, da druga topika, freudovska topika - namreč razlikovanje med Jazom, Onim in Nadjazom - ne nadomesti Freudove prve topike z njenim operativnim razlikovanjem med nezavednim, zavestnim in predzavestnim, temveč da je druga topika le nova razdelava istega spoznanja. Tako torej prva Freudova dela, *Tolmačenje sanj*, *Psihopatologija vsakdanjega življenja* ter *Šala in njeno razmerje do nezavednega*, ostanejo popolnoma veljavna in jih ni potrebno zavreči kot »kakega

² Jacques Lacan, »Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse«, v: *Écrits*, Seuil 1966, str. 237-322; slovenski prevod v treh delih »Funkcija in polje govora in govorice v psihoanalizi«, v: *Problemi Razprave* št. 136-137, str. 75-96; št. 141-144, str. 104-118 in št. 147-149, str. 133-149.

nadležnega duhovnika».³ In tako Lacan ponovno zatrdi, da samo Freudovo odkritje nezavednega pokaže, da je prav skozi to, kar je izrečeno, skozi dosledno analizo govora, mogoče pokazati na nezavedno.

Zato tudi opozarja, da nezavedno ni instinktivno, da nezavedno ni enako slepi vednosti instinktov, ki omogoči živali, da v svojih potrebah preživi. Instinkt, pravijo, ima prilagoditveno vlogo. Sam bi rekel, da je v nasprotju s tem freudovsko nezavedno v temelju neprilagodljivo. Drugače rečeno, nezavedni odziv ni *nikoli* ustrezen. Poteka v nasprotni smeri z ustreznim odzivom. Torej nezavedno ni dokaz instinktov, temveč nagona [*Trieb*] kot freudovskega pojma. Ta je Freudu omogočil uvesti tako paradoksen koncept, kot je nagon smrti. Dobro veste, da prav ta koncept nagona smrti ni bil nikoli sprejet s strani psihoanalitske skupnosti, s strani tako imenovane avtoritativne psihoanalize ali psihoanalitske vasi, četrti.* Rekel bi, da predvsem zato, ker je njihova ortodoksija utemeljena prav na postavki, da je tabuje nezavednega mogoče zavrniti, in nesmiselne, sramotne in patološke nezavedne odzive nadomestiti z normalnimi. Lacan se strinja s Freudom, da je ta notranji prepad neodpravljliv in da pripada samemu eksistencialnemu položaju človeka, različnemu od kakršnekoli humanosti, v njegovih ljubezenskih razmerjih, če smem tako reči, z govorico. Lacan to pravi prav v prvih minutah *Televizije*, navajam njegovo trditev: »Nezavedno obstaja zgolj pri govorečem bitju.« Torej lahko ob nezavednem rečete, da *ono* govori. Lacan bo to rekel in to boste slišali še enkrat v *Televiziji*. »Ono« govori, toda mogoče boste postopoma opazili, da Lacanov pogled na to ni tisto, kar je prispeval k temu odkritju. Ono govori, toda ne veste, kaj to pomeni, torej mora biti interpretirano. Z drugimi besedami, samo delovanje nezavednega, ko ga enkrat sprejmete, vas prisili ne le razlikovati označevalec od

³ Angleški kralj Henrik II. je glede Svetega Tomaža vprašal Becketta: »Kdo me bo odrešil tega nadležnega duhovnika?«

* Avtor tu, kot tudi še pozneje, z izrazom *village* - vas, meri na naziv časnika, ki napada Lacana, torej *Village Voice* - glas(ilo) vasi. Ker v tem primeru naslov časnika pomeni mondeno četrt v New Yorku, je izraz mogoče prevesti tudi kot četrt.

označenega, kot so storili Saussure in stoiki, ampak tudi upoštevati ekonomijo označevalca v razmerju do označenega. Recimo preprosto, da je označevalec sposoben proizvajati različne označevalne učinke. To opozorilo bi moralo zadostovati, da bi odstranilo idejo, da enostavna uporaba govornice omogoča dostop do realnosti. Prav nasprotno, strukturni priklic govornice *moti* človekov odnos do realnosti. Torej nezavedno ne zadeva niti telesa, niti duše. Ni ga mogoče ustrezno vmestiti v klasično razlikovanje med telesom in dušo, ki temelji na predpostavljeni skladnosti obeh. Nezavedno zavzema neko tretje mesto, saj je povezano z obstojem govornice.

Tako na začetku *Televizije* Lacan govori o nezavednem kot misli, kot mišljenju, ki je različno od duše, ki je dojeto kot različno od duše in telesa. Nezavedno je v tem pomenu »parazitsko«. Vpeljuje namreč motnje in videli boste, da je lacanovska doktrina afektov utemeljena na prav tem dejstvu motenj, ki jih vpelje govornica v predvidoma posredujočo, pomirljivo vlogo telesa, torej motenj, ki jih v telo vpelje nezavedno. Prav to je tisto, kar se zgodi histerikom. Nezavedno se pojavlja v duši s kratkimi odlomki. Rečemo lahko, da je glavna motnja, ki jo govornica predstavlja za človeška bitja, nezavedna želja, ki je ni mogoče zvesti na nobeno potrebo. Lahko celo ugotovite, da nimate nobene potrebe po želji, ali da je to celo osnovno načelo vseh vrst modrosti, ki so vedno *engagé*. Lahko celo obžalujemo dejstvo, da so pretekle filozofije, ko še niso imeli psihoanalize, še uspevale vladati želji, ... jo videti. Takšno obžalovanje, bodite prepričani, se lahko le čudi nad spoznanjem, da obstaja zadostni razlog. Te modrosti preteklosti lahko poskusite posnemati in se jim pridružiti, morda sledeč kakšni orientalski tradiciji. Vračanje k modrostim preteklosti je posebej pogosto takrat, kadar psihoanaliza ni dorasla svojemu poslanstvu. Sam pa sem prepričan, da so te modrosti preozke in v temelju neoperativne.

Natančno tisto, česar si z njimi ni mogoče pojasniti, je motnja, ki jo predstavlja nezavedno, ko privzame konsistentnost, ki proizvaja subjekte. Res pa je, da simptomi zanimajo psihoanalizo, dokler jih je moč interpretirati, torej dokler lahko simptom pojmuje kot sporočilo, katerega pomena subjekt noče razumeti.

To je lacanovski prevod potlačitve - želja ne vedeti - ki je močnejša in bolj temeljna kot vse pretveze ljubezni do modrosti.

Ne obstaja samo ena teorija o simptomih, simptomih, ki jih je psihoanaliza predvidoma zdravila. Rekel bi, da obstajajo tri različne Lacanove teorije, in, za razliko od Freudovega temeljnega stališča, trdim, da v Lacanovem nauku ni nič nespremenljivega ali neprekoračljivega. Z drugimi besedami, gre za logični razvoj nekaterih temeljnih spoznanj, toda v tem napredku pride Lacan včasih do tega, da reče ne samo nekaj različnega od tega, kar je rekel prej, ampak včasih tudi nekaj povsem nasprotnega. Torej je kljub svojemu teatralnemu stilu, ali kot pravi *Village Voice*, njegovemu »zagonetnemu stilu«, njegov nauk raziskava. A preglejmo na hitro teorije simptoma, katerih zadnja se nahaja v *Televiziji*.

Izhodiščna točka Lacanove raziskave o simptomih je, da je mogoče ozdraviti simptom z njegovim osmišljenjem skozi govor. To je Lacan iz leta 1953. Kar ozdravi simptom, je smisel. Toda v *Televiziji* slišite natančno nasprotno, da namreč psihoanaliza v bistvu ne deluje na ravni smisla. Psihoterapija se res trudi dati simptomu smisel. Toda, kar je tu pomembno, je povratek k vzročnemu označevalcu, pred smislom, k vzročnemu označevalcu kot ne-smiselnemu. V jedru psihoanalitskega simptoma je vedno, bi lahko rekli, nerazumevanje: ne-smisel. Torej se druga Lacanova teorija ukvarja prej z razvrednotenjem smisla, v korist označevalca. In to je najbolj popularen del Lacanovega nauka, če smem tako reči. A med samimi lacanovci, priznam, ni najbolj priljubljen. Tukaj, v *Televiziji*, imate prvič v Lacanovem nauku tretjo teorijo simptoma. Nasproti pobočju smisla slišite Lacana poudarjati drugo pobočje, in upoštevajoč to, kar je o tem že povedal, lahko mi to povemo pred njim. Nasproti pobočju smisla postavi pobočje označevalca brez smisla. In to predstavlja prekinitev, to je rez. Dejstvo, da ne reče označevalec - reče znak - je morda videti kot regresija, konceptualno nazadovanje, kajti znak je običajno definiran s svojo predstavno vlogo. Lacan pogosto navaja Charlesa Sandersa Piercea in njegovo definicijo znaka kot nečesa, kar predstavlja nekaj za nekoga, medtem ko je Lacan že definiral označevalec kot nekaj, kar je v razmerju, ne z zavestjo kogarkoli, temveč le z

drugim označevalcem. V tej definiciji pa subjekt ni nekdo, komur je namenjeno vse predstavljeno, temveč je le subjekt, ki ga predstavlja nek označevalec za nek drug označevalec. Za tiste, ki se resnično trudijo razumeti Lacana, je to priložnost, da uvidijo, zakaj se v tem njegovem nauku znova pojavlja znak. Pravzaprav Lacan nikoli ni rekel, da je polje govornice izčrpano z vlogo govora. In najbrž bo njegova teorija, po *Televiziji*, pomenila presenečenje za mnoge od vas. Označevalec, dojet prek svoje vloge v strukturalni lingvistiki, predstavlja enostranski pristop k znaku. Ko govorimo o takšnem označevalcu, upoštevamo znak le glede na njegov učinek označenja. To nas tematsko vrača nazaj k temu, kar je Lacan imenoval algoritem, veliki S nad s: S/s. Konsekvence tega malega algoritma, ki zajame znak le z upoštevanjem označevalnih učinkov, so vidne pri izgrajevanju tega, kar je Lacan imenoval svoje grafe, ki jih najdemo v njegovih *Écrits*. Niste gospodar smisla tistega, kar pravi označevalec. Smisel je odvisen od drugega, od načina, kako vas bo slišal. Ali bo, na primer, sprejel vaše sovrašтво kot takšno, ali pa ga bo imel za krinko ljubezni? Smisel je torej vedno smisel drugega. In problem je v tem, da simptoma ni mogoče ozdraviti s tem, da bi postali gospodar smisla. Analitik ni gospodar, natančno zato, ker zavrača, da bi z uporabo terapije v korist gospostva zlorabil svoje poslanstvo.

Tako Lacan pride do tega, kar danes poznamo kot njegovo tretjo teorijo simptomov. Njena novost je po mojem mnenju v tem, da v nasprotju s poglobitnim poudarkom na simptomu, dojetim kot zastrtim spominom, vsebuje neko dopolnilo. Simptom ni le sporočilo. Ko je naletel na meje interpretacije, ki jih je imenoval »negativna terapevtska reakcija«, je Freud odkril, da nekaj leži onstran tega zastrtega spomina. Drugače rečeno, v neki točki pacient noče biti ozdravljen. In če se za simptom zdi, da se upira, ko je bil podvržen obravnavi, ne morete pa razumeti, kako se lahko upira, ko pa je bilo sporočilo, sporočilo simptoma, že prevedeno, tega ni mogoče razumeti, če ne predpostavite nekega nezavednega ugodja. Z drugimi besedami, ugodja, ki ga analizant izkuša skozi bolečino. Torej je to neko paradokсно ugodje. To lahko vidite že ob samem začetku Freudovega dela, ko pravi, da je fantazma vključena v simptom. In prav temu paradoksnemu

ugodju da Lacan to očitno neprevedljivo ime, *jouissance*, užitek. Z drugimi besedami, v nasprotju z doktrino označevalca, govorica nima le označevalnega učinka, ampak ima tudi učinek *užitka*, ki je onstran načela ugodja, in ki subjekta naveže na vračanje istega znaka. Zato je potrebno v polju govorice upoštevati učinek *užitka*. Morda bi lahko rekli celo *užitkovni* učinek [*the jouissance effect*]. Ta učinek *užitka* postavlja mejo pomembnosti smisla. In zato se v Lacanovi teoriji znova pojavi ta majhna beseda: znak. Toda najbrž to že veste. Po svoji prvi teoriji je moral Lacan hitro utemeljiti svoje sklepe o govoru z nekim dopolnilom, ki ga je poimenoval *instanca* (insistenca) črke. Črka je natančno znak, dojet v svoji materialnosti, kot objekt, kot različen od označevalne verige. Tako ni zgolj smisel tisto, na kar meri Lacan, ko v *Televiziji* igra na dvoumnost izraza *užitek*, *jouissance*, ki lahko v francoščini pomeni tudi *jouis-sens* [užitek-smisla], ampak gre na tem mestu tudi za učinek *užitka*, ki pomeni, da uživate v svojem lastnem nezavednem, pa čeprav skozi bolečino.

Nezavedno je govorica, kar s Freudovimi besedami pomeni, da je nezavedno uživanje, ki se pojavlja skozi premestitve, in *užitek* se ne nahaja nikjer drugje, kot v žargonu samem. Lacan pravi da *užitek* sestoji iz logičnih ožin, ki se razkrivajo na sledi želje. In *užitek* sam je tisto, kar je predmet želje. Prav ta okoliščina dobi izreden teoretski pomen, saj je le premik poudarka v doktrini o govorici. Ko ste napoteni na željo po označevalnem učinku, ste napoteni na insistenco, vztrajanje D drugega. Napoteni ste na vprašanje želje, ki je zmeraj v razmerju do D drugega: in to je smisel. Smisel je vedno smisel D drugega, in želja je vedno želja D drugega. Torej je v primeru želje po nekem označevalnem učinku, nezavedno želja D drugega. Ko pa premaknete poudarek na učinek *užitka*, ali še natančneje, na proizvodnjo *užitka*, je slika popolnoma drugačna, saj *užitek* kot tak ni v razmerju do D drugega. Je, rekel bi, primarno egoističen. *Užitek* sam na sebi nima nobene intence. Le skozi psihoanalizo se lahko govorica nezavednega organizira v diskurz. Zato v *Televiziji* najdete to navidez aforistično trditev: da nezavedno obstaja samo prek diskurza. Analiza mora torej odgovoriti na naslednje vprašanje: Kako je mogoče spremeniti način, na katerega subjekt uživa v svojem nezavednem? Za to se

mora namreč pacient ali nekdo, ki bi želel biti pacient, odpovedati delu svojega *užitka* in preoblikovati simptom v simbol, če razumemo pod simptomom združitev znaka in *užitka*. Pravzaprav je povabilo k prostim asociacijam povabilo k uporabi znaka kot označevalca in ne kot simptoma. V *Televiziji* Lacan pravi, da je simptom prisotnost ali odsotnost posebnega učinka smisla, tega, kar je imenoval *subjekt*, za katerega se predpostavlja, da ve. To ne pomeni, da mora analizant verjeti analitiku, da ve (prav tako lahko verjame nasprotno), temveč da je že interpretiral svoj simptom kot nekaj, o čemer je nekaj mogoče vedeti, ga razvozlati, seveda pod pogojem, da sam ni potopljen v *užitek* svojega nezavednega. Torej morata biti učinek smisla in učinek *užitka* razločljiva. To, kar Lacan imenuje diskurz, je možno le takrat, ko sta ta dva učinka ločena. Malo bom pohitel, tako da boste zdaj lahko poslušali Lacana, zato bom dal le naslednje zaključne opombe.

Videli boste, da Lacanova teorija potrebuje razvozlanje, razvozlanje, ki naj pokaže, da je tisto, za kar se zdi, da so drobci, pravzaprav, kot sem vam skušal pokazati, podprto s trdno prepleteno teorijo, v kateri je vsak stavek konsistentna trditev. Zakaj je torej pomenu njegove teorije tako težko prisluhniti? Ali je utišan zato, ker lahko najdemo nekaj *užitka* v Lacanovem transferju ali pa je sam že razvozlanje Lacana? Ali je utišan prav zato, da bi onemogočil *Village Voice*-u, da bi ga označil kot absurdno prefinjenost? Pravzaprav, kot boste videli, nihče ne more zamenjati Lacanovega glasu z vaškim glasom [*Village Voice*].

Res je, da se srečujemo blizu vasi, zunaj dosega mest in univerz. Analitik seveda ne hodi okrog, sprašujoč vsakogar o želji resnice, ampak je prej podoben svetniku, s katerim ga Lacan primerja v *Televiziji*. Analitika primerja s svetnikom, zato da ga ne bi primerjal z modrecem ali znanstvenikom. Toda tako kot svetnik tudi analitik, ko deluje, vzame puščavo s seboj. Ali še bolje, analitik sam je takšna puščava. Je tiho, prazno mesto, kjer nekdo, ki je pobegnil pred glasom vaščana, lahko najde svojo lastno pot in svoj lasten glas. Ko boste zdaj poslušali ta izrazito značilen Lacanov glas, sem prepričan, da boste slišali skozi njegove temačne trditve ogromen smisel, ki ga oddajajo njegove besede. Naj vam

dam primer tega, da boste razumeli. Ne glede na to, kako boste razumeli to, kar govori, vam bo jasno, da takrat, ko ni govoril, ampak se je osredotočil na to, da vas je poslušal, njegova molčečnost ni bila navadna, splošna tišina [*common silence*]. Bila je tišina tega diskurza, ki ga boste slišali. In verjetno boste prav zato, ker je tako drugačen, in tako predan svoji različnosti, imeli skriti občutek [*hidden sense*], da mu lahko sledite ravno zaradi te nenavadnosti, da bi sami lahko govorili temu možu v svojem lastnem žargonu, in morda rekli kaj takega, za kar celo sami niste nikoli pomislili, da veste ali čutite. In prepoznali boste, kot da bi ga poznali že prej, *nekega* analitika, ne tistega analitika [*the analyst*]. Analitik - z veliko začetnico - ne obstaja. Obstaja samo [neki] analitik. Ki pa je, po Freudovi smrti, ponovno vzpostavil psihoanalizo v njenem konceptualnem delovanju in racionalnosti, ki je ponovno vzpostavil psihoanalizo v njeni praktični učinkovitosti, obenem pa tudi v njeni navezavi na spodletelost oblasti in pohujšljivost komedije; drugače rečeno, v duhu zdravega sprejemanja tistega, kar je neozdravljivo v človečnosti.

Po zvočnem zapisu prepisala

Ann Prendergast & Richard Klein.

Jacques-Alain Miller

MIKROSKOPIJA: UVOD V BRANJE »TELEVIZIJE«¹

(Prizorišče dogajanja je New York)

Ona: Vračam vam to vašo knjigo! Da mi je ne omenite več!
(Grobo vrže knjigo na tla.) Ta človek noče, da bi ga ljudje razumeli!

Jaz: Oh! Oh!

Ona: Res noče, vam pravim! Od včeraj sem jo trikrat prebrala, a prav ničesar ne razumem. To me spravlja ob pamet.

Jaz: No, to je že nekaj.

Ona: Duhovičenje vam prav lepo pristoji! Takšnih stvari ne dajemo v branje ženski, ki bi ji radi ugajali, in vi niste nič boljši od svojega gospodarja. Zaradi te knjige nisem sinoči niti za hip zatisnila očesa.

Jaz: Tega resnično ni opaziti - jeza se vam nadvse lepo poda.

Ona: Galantnost pa taka! Ne domišljajte si, da me lahko pomirite s tako puhlim laskanjem.

Jaz: Si ne drznem misliti. Kaj morem, če pa vas razburjenje še polepša.

Ona: Nisem razburjena - sem besna in zgrožena.

Jaz: Na naslovnici knjige ste vi.

Ona: Kako?!

Jaz: Sami se prepričajte. (Pobere drobno knjigo in ji jo poda.) Ne moremo reči, kaj vidi, lahko pa opazimo, da se tega brani.

Ona: Pa res. (Vzame knjigo in preučuje sliko.)

¹ Napisano avgusta 1987. Delno prebrano na Van Leer Institute v Jeruzalemu, oktobra 1988.

Jaz: Morda je ravno kar vrgla to knjigo na tla; zgroženo se je odmaknila in čez kakšen trenutek bo tančica spet padla čez njen obraz, tako da ne bo videla ničesar več.

Ona: Kdo je izbral to sliko za naslovnico?

Jaz: Jaz. Pričakoval sem vas.

Ona: In kje ste jo našli, gospod Pametnjakovič?

Jaz: Je precej znana. Prihaja iz Pompejev. Je ena od najlepših stvari tam. Človek vstopi v ogromen prostor in naleti na fresko, ki pokriva tri stene in katere barve so tako sveže, da čas izgine. Pripoveduje zgodbo, ki je še nihče ni mogel resnično razvozlati, vendar pa ima brez dvoma opraviti s posvetitvijo. Na sredi so upodobljene mistične poročne ceremonije: hierogamija ali sveta poroka med Dionizom in Ariadno. Temu čarobnemu kraju, kamor bi vas nekega dne rad popeljal, pravijo...

Ona: Da, radi bi, da bi bili moj Dioniz in jaz vaša Ariadna.

Jaz: ... *Vila misterijev.*

Ona: No, in natančno to je zame ta knjiga *Televizija*.

Jaz: Vendar »misterij« pomeni, da na koncu ugledamo resnico.

Ona: In kaj je ta resnica?

Jaz: Na koncu »misterija«, ko smo prehodili predpisano pot askeze, se znajdemo pred... zadnjo besedo o stvareh.

Ona: In ta je?

Jaz: Falus, priznam.

Ona: Aha, pa smo tam: »Ženska ne obstaja« in resnica je falus. Naj vam povem, da imam že dolgo svoje mnenje o tej zadnji resnici, ki jo svetu pridigate vi in vam podobni. Ničesar me nimate naučiti, in do tega priznanja sem vas pripeljala zgolj zato, da bi videla, če gre še vedno za isto staro pesem. Če je to tisto, kar najdemo na koncu, potem smo to vsaj zbežali na plano že takoj na začetku. Želim vam lep večer.

Jaz: Ste pa res hitro zadovoljni - in sicer z nesporazumom. Najprej ste se pritoževali, da ničesar ne razumete, zdaj pa vam je naenkrat vse jasno. Razumeli ste zgolj svojo fantazmo. In to se običajno dogaja.

Ona: Torej ste že začeli z žaljenjem?!

Jaz: Moja draga Ariadna, nikoli nisem rekel, da je psihoanaliza posvetitev in da vas bo za ceno parih pretresov pripeljala do faličnega razodetja, po katerem vam bo treba zgolj v sveti zvezi združiti se z Bogom. Analitik ni Dioniz. Ne more vam zagotoviti mirnega užitka dovršenega spolnega odnosa. Pri Freudu je prvo ime za užitek kastracija - prav tista kastracija, ki so jo vaši ameriški analitiki pustili ob strani in o kateri nimajo več nobenega pojma.

Ona: Ne razumem prav ničesar, kar govorite. Govorite v aforizmihi.

Jaz: Če bi bili tako dobri in mi podali vašo roko - tako, dlan odprta, prsti stegnjeni, uboga roka, ki noče ničesar vedeti - mi dali roko, jo položili v mojo in se vsedli poleg mene, bi vam lahko razpršil te misterije. Dovolj bi bilo, če bi mi posodili le delček sebe, to malo uho, in to bi bila nit - da, nevidna nit, Ariadna - ki bi mi omogočila, meni, novemu Tezeju, da bi ubil Minotavrosa.

Ona: In bi me potem zapustili na otoku Naxosu...

Jaz: ... kjer bi vas lahko našel vaš Dioniz.

Ona: Mar hočete, da bi bila vaša pacientka [*patiente*]?

Jaz: Ne, zgolj da ste potrpežljivi [*patiente*] in prijazni. Preberiva skupaj to kratko knjigo, ki vas je tako izmučila. Govoril bom namesto vas. Če mora biti eden od naju v položaju analitika, potem to nisem jaz, ampak vi. Naredim vas za sodnico oziroma gosposdarico tega, kar bom rekel.

Ona: Če ne bom zadovoljna ali če me boste izgubili v blodnjaku vašega labirinta, se boste vrnili nazaj in začeli znova?

Jaz: Tolikokrat, kolikorkrat boste hoteli. To sodi k temu, da govorim namesto vas.

Ona: Ali vam moram, medtem ko se bova šla to igro, zaupati, verjeti, da veste nekaj, česar jaz ne vem, in da obstaja nekaj, kar je treba vedeti?

Jaz: Nedvomno.

Ona: Ampak prav tega ne vem.

Jaz: V tem je igra. Dovolj je, da ste radovedni. Toda ne pričakujte od mene, da bom igral vedca. Ko bom govoril namesto vas, ko bom tisto, kar bom rekel, prikrožil temu, kar utegneta vi razumeti, boste vi tisti, ki ve. Vaša vednost bo tu določala mero; celoten moj diskurz bo oblikovan samo za vaša ušesa; zadovoljen bom, samo če boste vi zadovoljni; in ko bom govoril vaš jezik - kar upam, da bom - bo to tako, kot da prihaja od vas.

Ona: Od mene?

Jaz: Da, od vas. To bo tako, kot da bi tisto, kar vam bom prenesel, prihajalo iz vaših lastnih ust - čeprav bi si nemara kdo mislil, da ste zgolj pasivni sprejemnik tega. In ko boste rekli: »To sem že od nekdaj vedela«, se ne bom razjezil.

Ona: Zdaj sem prepričana, da se norčujete iz mene. Ali pa da enostavno poskušate s svojimi zapeljivimi besedami zakriti dejstvo, da ste vi gospodar in jaz učenec.

Jaz: Ne verjemite tega. Res je, da hočem biti deležen vaše naklonjenosti in da ne bova prišla daleč, če je ne bom. Vendar je v tem še nekaj več: postopoma vas skušam vpeljati v logiko mesta Drugega; postavljam vas na to mesto in njegova logika ima za posledico, da samo sporočilo, ki ga nanj naslovimo, prihaja s tega mesta.

Ona: Najbrž ne pričakujete, da bom prikimala temu ljubkemu paradoksu?

Jaz: Ni treba prikimati - dovolj bo, če ne boste vselej rekli ne. Ni me treba ljubiti; zgolj nepristranski poskušajte biti in morda malo, malce, prijazno naklonjeni. Ne pozabite, da sem odvisen od vaše milosti in da me lahko ena sama vaša beseda povrne v nič. Če mi boste odtegnili vaše uho ali

vstali in šli, bom jaz, kolikor govorim, v trenutku izginil, zato ker govorim zgolj z mesta, ki mi ga vi ponujate.

Ona: Ker govorite zgolj z mesta Drugega.

Jaz: Točno.

Ona: Dobro, sprejemem vaše »mesto Drugega«, kot pravite v tej vaši zamotani govorici, ki se je ne bom nikoli navadila. Vendar si nikar ne umišljajte, da ste me premagali. Zaviti stavki nimajo moči nad mano. Še pomislim ne na to, da bi bila prijazno naklonjena - zanesete se lahko, da bom, prav nasprotno, stroga, zlobna in neusmiljena.

Jaz: *La Belle Dame sans merci!* Čeravno bi me lahko imeli za mazohista, priznam, da bi ne mogel biti bolj zadovoljen. Kajti to vmešča najin razgovor v ustrezni register: register dvorske ljubezni in ne katekizma. Izmed vseh žensk pesnik izbere eno samo žensko in jo naredi za svojo Damo, kar pomeni - ne vem, če vam je znan latinski koren - tista, ki ukazuje. Vso svojo umetnost posveti njej, zgolj ona navdihuje njegove pesmi, sestavljene iz besednih iger in domislekov; ona je edina referenca njegovih verzov in edini objekt njegovih strasti. Da bi bila vredna tega, ostaja na svojem mestu, ne privoli v nič in predlaga zgolj *preizkuse*, ki jih mora opraviti trubadur. In vse to, da bi na koncu od nje dobil - kaj? Nič: nek *znak*. Niti tega ne, da bi prikimala, ampak zgolj odgovor, ki zadošča, da zaustavi njegovo propadanje, in mu omogoči, da se izogne niču.

Ona: Ne spita skupaj?

Jaz: Na koncu, brez dvoma, vendar tega ne vemo prav dobro. Ni pa rečeno, da fukata.

Ona: Dandanes nismo več taki.

Jaz: To je zaznamovalo stil ljubezni na Zahodu bolj, kot si mislite. Privedeno do vrhunca in zgodovinsko preizkušeno kot družbena praksa je to tisto, kar je Freud v svoji analizi ljubezni in odvisnosti zaljubljenca, ki iz nje izhaja, poimenoval *verliebte Hörigkeit*. Dama brez milosti je moška

fantazma, ni pa lahko najti žensk, ki so voljne igrati to vlogo.

Ona: Nekaj podobnega sem prebrala v knjigi, ki ste mi jo dali.

Jaz: Res je, in do tega še prideva. Dvorsko ljubezen, katere praksa nam je zdaj tako tuja, sem omenil zgolj zato, da bi vam pokazal, kaj vse so moški pripravljeni storiti, da bi... povzročili, da Ženska, v ednini, obstaja.

Ona: Oh, dovolj je že te »Ženske«. Je povsem brez pomena, če pa že ni, je njen pomen povsem - kako naj temu rečem? - nestanovitnen.

Jaz: Natanko tako gre tisti francoski pregovor: »Da nestanovitna je ženska, pogosto nanese, gotovo je nor, kdor se nanjo zanese« [*Souvent femme varie, bien fol qui s'y fie*]. In prav zato je trubadur za sebe iznašel nespremenljivo in nemožno žensko, ki je lahko igrala njegovo zvezdo vodnico. Jaz prav tako potrebujem kompas in vi ste moja zvezda severnica.

Ona: Ampak ko se napotimo v neznano, gremo na zahod...

Jaz: Naj bo tako; bodite moje neraziskano področje.

Ona: Hoteli ste priti do Minotavrosa.

Jaz: Vi ste moj Minotavros.

Ona: Dobro, torej ne morem biti Ariadna, vi boste pa pojedeni.

Jaz: Pustimo ob strani staro mitologijo - hočem biti prav toliko ameriški, kot ste vi. Poglejmo - če bi poskušal ponazoriti Damo, nečloveškega partnerja, z naslanjanjem na vašo mitologijo, na kaj bi naletel? Na Moby Dicka, seveda! In Ahabova noga ni tako slab primer, da bi pokazali, da kastracija...

Ona: Seveda, prav imate! Jaz sem Ariadna, Minotavros, Moby Dick - prenehajva s tem. Komaj ste me dobro posadili na mesto Drugega, ki ste si ga izmislili, že v meni vidite kita in si zamišljate, da vas bom pojedla.

Jaz: To - reciva bobu bob - je interpretacija. Čestitam. Bravo! Moram vas poljubiti.

Ona: Ste končali, gospod, s svojo zanesenostjo? Vrniva se k tej knjižici, za katero ste predlagali, da jo skupaj prebereva. Zaradi nje sem še z vami in res pričakujem, da se boste lotili njenega tolmačenja. Prepričani ste bili, da mi jo lahko razložite v moji govorici in to na tak način, da bom verjela, da gre za moje besede, ki prihajajo iz vaših ust. To sedaj pričakujem od vas.

Jaz: Vam na uslugo. Bi bili tako prijazni in mi pomagali z vprašanji?

Ona: Dobro, zanima me, kako lahko tako metaforičen, prikrit, nejasen tekst predvaja francoska televizija. Saj ste v vašem kratkem predgovoru preprosto zapisali, da je bilo predvajanje »napovedano«.

Jaz: Aha, opažam, da tista, ki me sprašuje, tudi ve, kako me brati! Res je, da takrat, ko je šel tekst v tisk, nismo zagotovo vedeli, ali bo predvajan; o njegovem predvajanju obstaja kratka zgodbica, ki bi vam jo moral povedati. Vse skupaj se je začelo s telefonskim klicem, ko me je poklical nekdo, ki ga nisem poznal, neki Benoît Jacquot, ki mi je povedal, da so mu z raziskovalnega programa francoske televizije naročili, naj naredi oddajo o Jacquesu Lacanu. Hotel jo je narediti z mano, tako je namreč dejal, rajši kot s kakšnim specialistom za populariziranje - in lahko mi verjamete, da teh ni manjkalo.

Ona: Kar mu je prineslo, si predstavljam, vaše spoštovanje in naklonjenost?

Jaz: Gotovo, vendar ne tudi mojega pristanka.

Ona: Zavrnili ste?

Jaz: Ne, napotil sem ga na dr. Lacana.

Ona: Dr. Lacana?

Jaz: Da, tako sem ga klical za časa njegovega življenja.

Ona: To je čudno!

Jaz: Ne, ni čudno. Bil je, kot veste, doktor - psihiater - in imel je vso pravico do tega naziva. Vendar je res, da sem ga

klical doktor tudi zato, ker sem ga imel za resnično učenega [*docte*], za pravega doktorja, kot je bil Sveti Tomaž, angelski doktor...

Ona: Lacan, satanski doktor.

Jaz: Lacan se je srečal z Benoîtom. In na moje začudenje je takoj pristal. Zakaj, sem razumel potem, ko sem srečal Benoîta: bil je zelo mlad, ni bil medijski zvezdnik, niti ni v tem projektu videl odskočne deske - stvar ga je resnično zanimala. Tudi meni se je takoj priljubil. Ko je bila oddaja posneta, je raziskovalni program ni hotel predvajati. Menili so, da je večina gledalcev ne bi razumela.

Ona: Pa smo tam!

Jaz: Benoîta in mene so prosili, da jo tri četrtine odreževa in izrezano nadomestiva z razlagami, ki naj bi jih podal jaz.

Ona: To je natančno tisto, kar ste pripravljeni storiti zame.

Jaz: No, ni bilo govora, da bi to storili. Kaj so ti predrzni ljudje pričakovali od Lacana? Mar so mislili, da bo govoril tako kot oni, samo da bi jih zadovoljil?

Ona: Toda vi govorite tako, kot govorim jaz.

Jaz: Ni se mi treba siliti. In jaz nisem Lacan. Kakorkoli že, to je bil preizkus moči. Sprejeli nismo nikakršnih kompromisov in urednike televizijske postaje je skrbelo, da bi se iz tega izcimil škandal; hoteli so pokazati, kako odprtega duha so - pred tem so že predvajali oddaje z Jakobsonom, Claudom Lévi-Straussom in Françoisom Jacobom -, vendar bi na njih leteli očitki, da so nerazumljivi; kraval, ki ga je povzročila odpoved Lacanovega seminarja na École Normale Supérieure, je bil še živo prisoten v glavah ljudi. Na kratko, razburjenje se je večalo sredi pritiskov, groženj in jeze; direktor televizijske mreže se je vdal in oddajo so predvajali v dveh nadaljevanjih, prvič konec januarja in drugič na začetku februarja, vsakič ob deseti uri zvečer.

Ona: Mi skušate dokazati, da je šlo za bitko?

Jaz: Bila je bitka. Nikoli nam niso položili rdečega tepiha. Oziroma, če že so, smo stopali ob njem.

Ona: Kaj je to, kar v uvodu imenujete *manuductio*?

Jaz: To je latinsko ime za opombe na robu, ki predstavljajo vodič za bralca. Bi radi vedeli, kje sem dobil zamisel? V knjigi *Pilgrim's Progress*, ki sem jo takrat ponovno prebiral - in nič hudega, če vas to navaja k obrekovanju.

Ona: Nič nisem rekla.

Jaz: *Ductio* pomeni voditi in *manu* pomeni z roko, in ta, ki jo zdaj držim v svoji roki, je vaša.

Ona: Mar ne bi mogli povedati še kaj več o teh opombah?

Jaz: Ko sem jih pripravljaj, sem se najprej prepričal, da je moč slediti njihovemu besedilu, in da hkrati, karseda preprosto, pokažejo, kako brati Lacana. Ničesar ne boste razumeli, če ga skušate prebrati na hitro, poleg tega pa to niti ni mogoče, saj ste vrgli knjigo ob tla. Vedite, da je Lacana treba brati stavek za stavkom, da je vsaka retorična slikovitost v resnici zgrajena na strukturi in da njegovo igranje z jezikom ustreza načinu razmišljanja. Te *marginalia* sem nekega večera pokazal doktorju, pri njemu doma, na rue de Lille. Celi dve uri jih je preučeval, eno za drugo. Ko je končal - oblekel si je že plašč, jaz pa sem še vedno sedel za delovno mizo - , sem mu dejal, da bi bilo dobro, če bi mi rekel vsaj besedo, s katero bi se distanciral od tega, kar ni bilo konec koncev nič drugega kot *moje* branje, in bi tako drugim pustil odprta vrata. Še vedno na nogah je spet vzel nalivnik in brez besed napisal stavek: »Tisti, ki me sprašuje, tudi ve, kako me brati«.

Ona: Bili ste precej ponosni na to, si mislim.

Jaz: Bil sem ganjen in presenečen. Hkrati pa sem moral to tudi prenašati, saj mi ni ravno prineslo prijateljev. Toda stavka nisem razumel, kot da velja samo meni - tako kot tudi takrat ne, ko me je sedem let kasneje označil za »vsaj enega, ki ga bere.« To me je brez dvoma naredilo za primer, za živ dokaz, da množica njegovih bralcev ni prazna

- torej za pričo, kot sem vam že rekel. Kar pa ne pomeni, da sem bil edini. Tu lahko vidite, da nisem nikdar imenovan; torej, zakaj tega ne razumeti kot: spraševati ga, pomeni vedeti, kako ga brati. To potem velja tudi za vas. Zahteva se, da znamo brati, vendar ne s prikimavanjem, temveč s postavljanjem vprašanj.

Ona: Mar moram zdaj prikimati?

Jaz: Da.

* * *

Ona: Torej, vzamem to knjigo, ki, čeprav je drobna, zahteva, da jo znamo brati, in berem. Takoj vam pokažem, kaj je narobe, že v prvem odstavku: »Vselej govorim resnico.« To bi bilo lepo, če bi bilo res, toda zdi se, da moramo temu verjeti zgolj na besedo.

Jaz: Točno!

Ona: Ali je res, da vselej govori resnico? Kako lahko to vemo? Zaupati mu moramo...

Jaz: Drži!

Ona: ... na slepo, kar ne ustreza duhu odprtega spraševanja, ki ga priporočate. »Vselej govorim resnico« ni izkustvena resnica - je prej širokoustenje! Toda v vsakem primeru je to moč razumeti brez večje mere akademskega tolmačenja - napisano je v vsakdanjem jeziku. Drugi stavek je sprejemljiv: »Ne vse resnice, kajti nikoli ne pridemo do tega, da bi jo izrekli vso.« Predstava, da nekdo ni sposoben izreči vse resnice, da je spoznanje vselej nezaključeno, se mi zdi povsem sprejemljiva: pokaže obetajočo skromnost, ki je v nasprotju s prejšnjo bahavostjo.

Jaz: Mislite, da ne gre tukaj za nekaj drugega, kot pa za moralne kvalitete?

Ona: Nadaljujem z branjem: »Reči vso resnico je materialno nemogoče« - da, to smo že vzeli, sam sebe ponavlja. Toda, zakaj reče: »materialno«? Ne morem razumeti, kaj tu počne to »materialno«. In zakaj potem stavek »zmanjka besed«? Sploh ne - nedokončanega dela se bodo lotili drugi. In za konec, zadnji stavek je v celoti nerazumljiv: »Prav skozi to nemožnost je resnica povezana z realnim.« V nekaj kratkih vrsticah, ki se začnejo s stavkom »Vselej govorim resnico« - ki je konec koncev jasen -, pride do obskurnega aforizma in sama že ne vem več, kaj je resnica.

Jaz: Ne bi mogli povedati lepše.

Ona: Celota Lacana je v tem odstavku.

Jaz: Se povsem strinjam.

Ona: Širokoušti se, ponavlja se, moti se in izgine v senco, potem ko sproži ognjemet.

Jaz: Da, v eksploziji isker, kot da bi prijel za roko Commendatoreja.

Ona: Komandanta?

Jaz: Saj veste, na koncu Don Giovannija... Ves Lacan je dejansko tak - na koncu vselej poda roko silam teme in groze... »*Archeronta movebo*« reče Freud skozi Virgilova usta na začetku *Traumdeutung*: »Na pomoč bom poklical tiste iz Aherona«, peklenske bogove. Lacan je bolj preprost s svojim stavkom »Vselej govorim resnico«, toda to ga prav tako vodi do njegovega Aherona - tistega, kar imenuje realno.

Ona: Prav tako megleno se izražate kot vaš gospodar, namesto da bi bili jasni, tako kot jaz. To me niti najmanj ne gane in od vas pričakujem, da boste tako nazorni, kot sem bila sama pri enem, dveh, treh stavkih.

Jaz: Pijem z vaših ustnic. Kar ste rekli, je moj imperativ. Sit sem že povzetkov. Poleg tega pa v psihoanalizi vse sloni na podrobnostih. Tvorbe nezavednega, kot so lapsus, neuspelo dejanje, šala, obstajajo zgolj v podrobnostih. In koliko bi sploh pomenila posplošena interpretacija? Lacanov stil nas

pripelje nazaj k podrobnostim - torej spustimo se vanje [*détaillons*]. »Božanske podrobnosti,« kot zelo dobro reče Nabokov.

Ona: Na drugi strani pa Poe noče, da bi ljudje iskali resnico v podrobnostih...

Jaz: Dobro, pogledjva si zdaj to knjigo, *Televizijo*, pod mikroskopom.

Ona: »Vselej govorim resnico« - kaj lahko poveste o tem?

Jaz: Veliko! Najprej, ko rečete »Vselej govorim resnico«², lahko to pripišem vam; saj »jaz«, ki skače iz ust v usta, čeprav je vedno isti, nima nobenega drugega referenta kot osebe, ki v danem trenutku izgovarja ta »jaz«. »Jaz« je ena od besed, ki jih je Roman Jakobson, sledeč Jespersenu, poimenoval »shifterji«, da bi pokazal, kako nimajo pomena nikjer drugje kot samo v dejanskosti govora. Nihče ne govori, ne da bi hkrati rekel »[jaz] govorim resnico«.

Ona: Razen tisti, ki reče »[jaz] lažem«.

Jaz: Zadeli ste žebljico na glavico. Natančno zato, ker ne obstaja govor, ki ne bi bil vmeščen v razsežnosti resnice, »[jaz] lažem« velja za paradoks in Lacan tu zavzame pozo - to, moram priznati, vključuje nek teater oziroma prej spektakel, saj smo na televiziji, čeprav to velja tudi za njegov seminar - pozo anti-Epimenidesa. In slednja je bolj resnična od Epimenidesa, saj resnica in laž nikakor nista simetrični.

Ona: Kako to? Lahko povem resnico ali povem laž, in ta izbira jasno določa simetrično razmerje.

Jaz: Nedvomno obstaja resnica, ki ni nič drugega kot nasprotje neresničnosti, vendar pa je tu še ena, ki lebdi nad njima oziroma je temelj obeh in ki je povezana s samim dejstvom formuliranja, saj ne morem reči ničesar, ne da bi to postavil kot resnično. In celo ko rečem »[jaz] lažem«, ne pravim

² »*Je dis toujours la vérité*« - v slovenščini izpuščamo jaz (*je*), zato je za razumevanje nadaljnje izpeljave potrebno imeti pred očmi francosko strukturo stavka.

ničesar drugega kot »res je, da [jaz] lažem« - in zato resnično ni nasprotje neresničnega.

Drugače rečeno, obstajata dve vrsti resničnega: eno, ki je nasprotje lažnosti, in drugo, ki nevtravno drži pokonci tako resnično kot neresnično. Ne vem, če kot poroštvo sprejmete to, da se v tem kontekstu skličem na Fregeja in Russella.

Ona: Zagotovo ne pričakujte od mene, da bi ju imela za lacanovca!

Jaz: Frege je izumil majhen znak, tako ga je narisal: ∴ in ga postavil na začetek svoje konceptualne pisave, kjer pomeni »tako je« ali »tako je treba razumeti«. Kar zadeva Russella, berite njegovo predavanje v *Meaning and Truth*, kjer pravi, da je afirmacija primarna, negacija pa izpeljana. Freud o tem govori v članku »Die Verneinung«, kjer pravi, da mora analitik pacientovo trditev »to ni moja mati«, ki se nanaša na njegove sanje, interpretirati tako, da je to nedvomno ona, saj je beseda prisotna, negacija ob njej pa je le znamenje potlačitve.

Ona: Toda pogledjte, tisti, ki pravi »To ni moja mati«, ko pa je, ne govori resnice.

Jaz: Kar zadeva raven, na kateri je stavek izjavljen, imate prav. Toda kar zadeva raven, ki jo mi imenujemo izjavljanje, se motite: »mati«, beseda »mati« je bila izrečena in to je dovolj, da je mati tam.

Ona: Aha, torej gre za to, da »[jaz] vselej govorim resnico« na ravni izjavljanja, čeprav na ravni izjave »[jaz] lažem«?

Jaz: Točno, in prav to vzpostavlja »mesto Drugega« kot mesto resnice - resnice, ki nima nasprotja.

Ona: Vaš pojem resnice torej hkrati vključuje resnično in neresnično?

Jaz: Vsekakor, tako kot je to v samem govoru. V takšni meri, da je Lacan zapisal neko lepo prozopopoijo resnice, ki jo boste prebrali, ko boste hoteli, in kjer boste našli naslednje besede: »Jaz, resnica, govorim«. Vi rečete: »To ni moja mati.« Toda

resnica govori skozi to, kar rečete, in reče nekaj drugega, čemur vi preprosto le posodite svoja usta. To je tista resnica, ki je ne ukroti nobena spretnost [*maîtrise*], ki se vrtinči in blodi okrog, vas ujame, vas vrže s tira in povzroči, da vam spodrsne; je freudovska resnica, tista lapsusov in šal, ki je ni moč ujeti: »Ste že pogubljeni,« pravi, »prekličem, kar sem rekla, kljubujem vam, se spet umaknem in vi pravite, da se branim.«³

Ona: Če je to resnica, potem ne razumem več, kako nam pomanjkanje besed preprečuje, da bi izrekli vso resnico. Prav nasprotno, besed nikdar ne zmanjka.

Jaz: Prijateljica moja, *tista* resnica [*la vérité*] in *vsa* resnica nista ista stvar. Kako lahko iz potepuške resnice naredite neko vse? Ne pusti se zapreti v to ječo. Vselej je moč reči še kaj. Resnica se prav toliko izmika Celoti kot Enemu, in zato pripada Drugemu. Če se še niste naveličala mojih sklicevanj na logike, bi vam predlagal, da si preberete Tarskijevo delo »Pojem resnice v formalnih jezikih«, v katerem pokaže, da resnice ni moč določiti znotraj jezika, ki ga govorimo. Da bi jo določili, je treba iz njega izstopiti, kot se to počne v formaliziranih jezikih, ki so oštevilčeni in imajo določeno hierarhijo; na ravni $n+1$ določiš resnico ravni n ; te razdvojitve ravni, ki jo Carnap imenuje »metagovorica«, ne moremo izvesti v primeru govornice, ki jo uporabljamo, saj ta ni formalizirana. In v tem je pomen Lacanovega aforizma, da ni metagovornice: je zgolj govorica oziroma jezik, ki ga govorimo. Da bi poimenoval ta jezik, je Lacan skoval izraz »*lalangue*«; na njega bova še naletela kasneje.

Ona: Dobro, pustila sem vas, da ste vedeževali, kakor vam je srce pozelelo, toda zdrava pamet se mora vendar upreti vašemu konceptu resnice. »Resničen« je zame stavek, ki pove, kakšno je stanje stvari, in »neresničen« tisti, ki pove nekaj, kar ni. In od tu me ne premaknete.

³ »Déjà vous voilà perdus, dit-elle, je me démens, je vous défie, je me défile: vous dites que je me défends.«

Jaz: Ne vem, če je to tisto, kar vsebuje zdrava pamet, vendar »kaj je stanje stvari« pride neposredno iz Wittgensteinovega *Traktata*. Saj poznate njegov nepozabni zaključek: »o čemer ni moč govoriti, o tem je treba molčati.« To je nesprejemljivo za psihoanalizo, ki zagovarja povsem nasprotno etiko, kajti govoriti *moramo* natanko o tem, o čemer ni moč govoriti - kar nam daje priložnost, da izkusimo, kako zmanjka besed, da bi povedali vse. Tu morava formulirati nekaj, brez česar se ne bova razumela: tega, kar rečemo, ni moč meriti s tistim, kar je.

Ona: Ali lahko to ponovite? Dobila sem vtis, da ne dopuščate nobene realnosti izven govornice in če je stvar taka, potem, lahko noč; prepuščam vas vašemu sanjarjenju.

Jaz: Vsekakor pa lahko s pomočjo nečesa, kar ni moje sanjarjenje, temveč metafizična metoda, opustimo vero v zunanjo realnost v prid neki povsem notranji realnosti - kar predstavlja Descartesov *cogito*. In prav na tem *cogitu*, ostanku hiperboličnega opustošenja, je Lacan utemeljil subjekt psihoanalize: subjekt nezavednega. Toda tu se že prehitevamo in da vam odgovorim, se bom sklical na Freuda in njegovo prakso. Spomnili se boste, da je Freud, soočen z volčjim človekom, trmasto poskušal usklajevati izjave z dejstvi; dejansko je hotel ugotoviti, kakšno je stanje stvari in v zunanji realnosti zakoličiti prvotno sceno, v kateri je videl to, česar njegov pacient ni mogel izreči. Toda mar ni bilo ugotovljeno, da je opustil to metodo? In da se od takrat noben analitik ni več zatekel k njej? In da če že obstaja kaj takega, kot je preverjanje v analizi, potem se to odvija znotraj pacientovih izjav? Zaradi tega te vrste govor, ki je na delu pri izkustvu, ki izhaja iz Freudovega dela, nima zunanosti.

Ona: Tako torej, to je dejansko preprosto: lahko rečemo karkoli hočemo!

Jaz: Analitično izkustvo nima drugega načela - Freud je to imenoval prosta asociacija. Reči vse! Vendar pa spoznamo, da »do tega nikoli ne pridemo«. Na delu je neka logika, ki

nam to prepove. Upam si reči, da je prav v tem smisel nezavednega. To je tisto, kar Freuda pripelje do tega, da v tekstu *Zavora, simptom in tesnoba* govori o prvotni potlačitvi, ki je kot take ni moč odstraniti. Ne gre preprosto za nesposobnost, gre za nemožnost. Nesposobnost izkusimo, nemožnost pa privzame obliko sklepa - ki izhaja iz poteka analize. In ko se tako srečate z nemožnostjo, se srečate z realnostjo - ne z »zunanjo« realnostjo, temveč z realnostjo, ki je na nek način notranja diskurzu, ki je rezultat njegovih slepih ulic. To realnost kot slepo ulico Lacan v svoji terminologiji poimenuje z »realnim«. Sledimo mu do tod: realno je nemožno. Kjer se diskurz zaleti v nekaj, se opoteče in ne more nikamor naprej, kjer se sreča z »ni« [*il n'y a pas*] - in to v skladu s svojo lastno logiko - tam je realno. Glede na staro definicijo je resnica povezana z realnim kot *adequatio rei intellectus*, skladnost stvari z mišljenjem. Toda če resnica ni v tem, če ni točnost, potem bodisi ni v povezavi z nobenim realnim bodisi je povezana z realnim zgolj preko onega »ni-mogoče-izreči«.

Ona: To Lacanovo realno, ki ga ni moč izreči, toda o katerem moramo govoriti - mar ni to tisto, kar je Freud preprosto poimenoval »travma«?

Jaz: Lacanovo realno je vselej travmatično; je luknja v diskurzu. Lacan je rekel »*trou-matique*« [dobesedno »luknja-matično«]; v angleščini bi morda lahko rekli »no whole without a hole«? Nagibal bi se k temu, da bi Lacanov »*pas-tout*« - eno od njegovih kategorij - v angleščino prevedli kot (*w*)hole.

Ona: Realno nikakor ni realnost, kot jo običajno razumemo.

Jaz: Ne, nikakor. Realno je odvisno od logike diskurza, slednji pa ga razmejuje oziroma obkroža s svojimi slepimi ulicami; tako realno ni »stvar na sebi«, niti ne tvori celote; za Lacana obstajajo le »koščki realnega«.

Ona: Ničesar niste rekli o prislovu »materialno«.

Jaz: Resnično, upal sem, da vam bom prihranil to razlago. Sam to razumem tako: vi prav lahko nameravate reči vso resnico

- to je smiselno. Toda znaki se izmuznejo, ustvarjajo prepreke. Dovolite mi še malo logike: kot veste, so na prelomu stoletja odkrili paradokse v teoriji množic; učinek teh paradoksov je zamajal predhodno vero v osnove matematike; da bi nanje odgovoril, si je Hilbert izmislil koncept formalnega sistema. Ta sistem imenujemo formalen, ker dopušča, da na elementarni ravni, ki naj bi bila intuitivna, razmišljamo o znakih ali materialih. Neko področje matematike tako prevedemo v sistem S; od tod dokažemo, da je konsistenten - namreč, da znotraj njega ne moremo hkrati dokazati A in ne-A. Ta namera implicira, da S vključuje vse, kar je potrebno za izvajanje takšnih dokazov, še posebej definicijo resnice, ki velja znotraj njega. Presenečenje! »Nikoli ne pridemo do tega.« Komaj formuliran program je spodkopal Gödel s teoremi o nepopolnosti, ko je za vsak sistem, ki formalizira aritmetiko, našel formulo, ki je ni moč dokazati. Nobeno odkritje po letu 1931 ni bilo pomembnejše v matematični logiki kot ta nemožnost, ki je bila povezana z obnašanjem povsem materialnih znakov. Gödel je priredil, in to pove karseda eksplicitno, antični paradoks »[jaz] lažem«. Izvrstna angleška izdaja njegovih zbranih del je v pripravi in prva knjiga je izšla lani⁴; glejte stran 149 in strani 362-363.

Ona: Vse to se tu skriva za besedo »materialno«?

Jaz: Lacan se pogosto sklicuje na ta Gödelov primer.

Ona: Postregli ste mi, dragi moj, s polno polico matematične logike, da bi pojasnili tri stavke iz te knjige. Vse skupaj ni v sorazmerju.

Jaz: No, toda ti trije stavki so zelo zgoščeni. Koliko znanja morate pripisati svojemu občinstvu? Lacan postavi vprašanje malo kasneje. In odgovori s tem, ko reče, da kar zadeva njega, on govori tistim, ki se na stvar spoznajo, tistim, ki so *cognoscenti*.

⁴ *Collected Works of Kurt Gödel*, Volume 1, uredili Solomon Feferman idr., Oxford University Press, 1986.

Ona: Dobro, zdi se mi, da bi moral vsaj na televiziji, ki doseže ogromno ljudi, govoriti tistim, ki se na to ne spoznajo. Toda ne le da ne govori njim, povrh vsega jih še žali, ko jih - ko nas - imenuje *idioti*. Njegov pristop je ohol, omalovažujoč, antipedagoški, skratka antidemokratski.

Jaz: Stvar je precej bolj zapletena. V vsakem primeru pa to ni moj pristop.

Ona: Da, saj res, vi se pogovarjate z idiotom!

Jaz: Ne, jaz se pogovarjam z resnico!

Ona: Jaz sem resnica?

Jaz: Vsaj dokler ste nezadovoljni z mano! Iščete razpoko v vednosti, ki vam jo prinašam; delam za vas, vi pa me spotikate - karkoli rečem, ni tisto pravo! Razložiti moram še enkrat. Toda vaš argument me zadeva. Koga mislite, da ima Lacan v mislih, ko pravi, da mu je bila predlagana ideja, da »naj govorim tako, da bi me razumeli idioti«?

Ona: Vas?

Jaz: Prepričan sem v to.

Ona: Bi pa že morali vedeti, če ste mu to res predlagali.

Jaz: Ne verjamem, da sem to storil. Toda to ne bi odvrnilo Lacana od misli, da sem, in od tega, da bi mi vrnil to... interpretacijo. Res je, da sem mu hotel, kar rečem malo kasneje, postaviti *najdrobnejša vprašanja*. Všeč bi mi bilo, priznam - tudi jaz vselej govorim resnico -, da bi izrabil to priložnost in razgrnil svoj nauk v popularni obliki. Moja referenca je bila, in je še vedno, razsvetljenstvo. To je bila tudi Lacanova referenca, toda na njemu lasten način. »Slehniki«, kultivirani sogovornik, ki predstavlja človeštvo, zvedeno na svoj racionalni aspekt, tisti za katerega se predpostavlja, da ve, kako misliti, kot pravi Kant, namesto vsakega drugega, je idiot. Univezalni človek je dejansko *idiotês*⁵ - grški izraz za posebno. Diderot je še zvitejši, ko za svojega sogovornika izbere Rameaujevega nečaka, največjega

⁵ Izpeljani pomeni: »ki mu je tuj takšen ali drugačen poklic, nevednež.«

posebneža, sam pa si lasti splošno modrost.⁶ Kaj se zgodi, če za svojega Drugega vzamete nekoga, ki se na stvar ne spozna? Saj, če v skladu s tem, kar sva rekla na začetku, od njega prejmete sporočilo, ki ste mu ga vi poslali, potem niste nič več vredni in nikogar ne naučite ničesar, čeprav ste prepričani o nasprotnem. Uspe vam le to, da vas razumejo idioti.

Ona: No, to je že nekaj!

Jaz: Govoriti tako, da nas drugi razumejo, ni isto kot poučevati - je nasprotje tega. Razumemo le tisto, kar mislimo, da že vemo. Natančneje, razumemo zgolj smisel, čigar ugodje in udobje, ki ga prinaša, smo že občutili. To vam bom povedal na način, ki ga ne boste razumeli: razumemo zgolj svoje fantazme. In nekaj se naučimo zgolj od tistega, česar ne razumemo, to je od *ne-smisla*. Če psihoanalitik postavi v oklepaj svoje razumevanje tega, kar vi govorite, vam to daje priložnost, da storite isto, in iz tega se lahko nekaj naučite - do tiste mere, kolikor se odlepate od svojih fantazem.

Ona: In kljub vsemu temu ste na začetku Lacana potiskali v popularizacijo, dokler se ni sam zaustavil?

Jaz: Ni bilo ravno tako. In ne glede na to, kaj naj bi se na prvi pogled dogajalo takrat, je bil ta začetek resnično *captatio benevolentiae*, kot je priporočil antični govornik, uvod, zastavljen tako, da zagotovi naklonjenost občinstva. Lacan prizna, v drugem odstavku reče »priznam«. To priznanje je prav gotovo determiniralo Lacanove uvodne besede: »govoriti resnico, vso resnico in samo resnico«, kar je v Franciji zapisega priče pred sodiščem. Lacan naredi korak naprej in to izjavo popravi v digresiji, ki sva jo že preučila. In to priznanje je tu zato, da upraviči stil njegovega nastopa na televiziji: stil, ki je enak, kot na njegovem seminarju.

Ona: Zakaj pravi »pričujoča komedija«?

⁶ »Sens commune«: zveza sicer pomeni zdrava pamet, ker pa se Miller poigrava ravno s kontrastom med posebnim in splošnim (*commune*), smo se tu zvezo odločili prevesti dobesedno.

Jaz: Vsak intervju je komedija, tako kot je nemara vsaka vez stkana iz govora - celo analiza, Freudovemu sklicevanju na tragedijo navkljub. V vsakem primeru je teater. Lacan ni nikoli bežal pred teatrom - to spada k prakticiranju diskurza. Dolgočasneži so mu to očitali; slabo so razmišljali. Predvideno je bilo, da se bom z Lacanom pogovarjal pred kamerami. Toda to ni bilo mogoče, saj se je po vsakem rezu, ko je bilo potrebno znova začeti, Lacan malo premaknil - v svojem diskurzu. Vsakič je malce obrnil svoja razmišljanja, ki jih je tam razgrinjal v luči reflektorjev, in s tem preprečil kakršnokoli navezavo. Nehali smo po dveh urah; potem sem mu dal list z napisanimi vprašanji; in v kakšnih dveh tednih je napisal to igro, *Televizijo*; vsak večer sva se srečala in dal mi je strani, ki jih je napisal tisti dan; potem je bral, igral - z nekaj improvizacijami - napisano besedilo, ki ga imate sedaj pred vami. Iz tega ponesrečenega začetka je naredil odskočno desko.

Ona: Zakaj potem reče »neuspeh torej, a hkrati uspeh«?

Jaz: V psihoanalizi so neuspela dejanja edina uspela. Neuspela so le, kar zadeva smisel, kar zadeva hoteni pomen, so pa uspela, kar zadeva resnico - ki vznikne iz sprevida. Lapsus je vreden šale.

Ona: Zakaj je blodnja boljša kot zabloda?

Jaz: Stvar ni preprosto v tem, da je Lacanu prva ljubša kot druga, vendar pokaže to izbiro: ničesar ne črta, pusti obe. Poudarjena je torej blodnja, ki jo najdemo v naslovu seminarja, ki ga je začel konec leta 1973, »Neprevarani blodijo« [les Non-dupes errent], kar je homofonična ponovitev naslova seminarja, ki ga je napovedal leta 1963, »Imena očeta« [le Noms-du-Père], vendar se je po prvem predavanju dokončno odločil, da z njim ne bo nadaljeval. Zabloda, Lady Truth, je lokalna, medtem ko blodnja zadeva načela. Poglejmo si to vprašanje z malo distance: subjekt seveda blodi, blodi v govoru, tako kot resnica, ki sem ji rekel potepuška; zgolj strukture diskurza mu dajejo oporo in smernice; znaki ga naredijo za prepoznavnega; znaki ga

usmerjajo; če jih ne upošteva, pozabi ali izgubi, je obsojen na ponovno blodenje. Pustiti se mora torej preslepiti tem znakom, da bi se lahko v njih spet našel; umestiti in vzdrževati se mora v brazdi nekega diskurza ter se podrediti njegovi logiki - z eno besedo, biti mora prevaranec diskurza.

Ona: Še pred minuto ste govorili o subjektu resnice, zdaj pa pravite, da se mora pustiti preslepiti znakom in postati prevaranec diskurza.

Jaz: Pozabljate, da resnica ni točnost in da ne obstaja zunaj znakov. Ti znaki so brez dvoma fikcije, organizirane v diskurz, toda resnica sama ima strukturo fikcije, je zgolj učinek diskurza.

Ona: Želite, da vas razume idiot, kot sem jaz? Povejte to drugače. Ne vem več, kaj mislite z izrazom »diskurz«.

Jaz: Ne bi bilo napak, če bi bili zame tista Idiotinja [*l'Idiot*], to je takšna, da ji ni podobne - tako je z vsako! Prav imate, nisem vas vpeljal v koncept diskurza - ki se razlikuje od koncepta govora - in ne bova prišla daleč pri branju *Televizije*, če vam ne bom sposoben podati vsaj osnovne ideje o njem. Beseda »diskurz« ima danes splošen, ohlapen, obči pomen, zato sem ga vzel kot nekaj samoumevnega, ko sem govoril z vami; Lacan ga tudi uporablja, toda bodite pazljivi, saj mu začne v sedemdesetih dajati nek poseben, lahko bi rekli tehnični pomen, v vsakem primeru pomen, ki je konstruiran. Ustvari štiri sheme diskurza, ki tvorijo določene načine izjavljanja. Ne bom vas takoj obremenjeval s spiskom; ne pozabite, da vas vodim za roko in da sem vam obljubil sprehod vzdolž teh čeri, ne pa grobo plezanje čez njih. Šla bova korak za korakom, to pa je edino ustrezno v primeru diskurza, ki ga je moč razstaviti. Če vam rečem, da vsaka vrsta diskurza vključuje in predpisuje neko hierarhijo vrednosti, se vam to zdi razumljivo. No, to mi zadošča in zadeve bom še malo poenostavil, rekoč, da vsak diskurz postavi eno vrednost kot vrhovno. Če priznate, da razumete tudi to, vas bom prosil, da napravite samo en samcat korak naprej in si predstavljajte to vrednost kot utelešeno v znaku.

Da, v znaku. Lahko vam pomagam, če vam to orišem s primerom Konstantina, ki je v sanjah videl... no, ampak vi vse to veste.

Ona: Ne tako dobro, da bi bila osvežitev spomina nesmiselna.

Jaz: Konstantin je v sanjah videl znak križa in prejel obljubo, da bo zmagal, če ga bo pritrdil na svoj prapor: »*In hoc signo vinces*« (»s tem znakom boš zmagoval«). Temu se imamo zahvaliti za krščanski imperij. Strinjali se boste, da je ta podoba lepa in nepozabna; prenesimo jo na primer diskurza. Vsak diskurz, oziroma vsaj vsak diskurz, ki rekrutira, tako predloži svoj konstantinovski znak - z eno besedo, tistega, »v imenu katerega« govorimo. Sem vas zdaj dovolj pripravil na koncept »označevalca gospodarja«?

Ona: Tega izraza nisem zasledila nikjer v tej knjigi.

Jaz: Videli ste njegovo hrbtno stran. V diskurz, v Lacanovem pomenu besede, sem vas vpeljal preko »diskurza gospodarja«, ta dejansko predstavlja matrico diskurza; subjekt kliče po gospodarju, in ...

Ona: Kako to mislite?

Jaz: Resnica je ne-vsa in je ni moč zapopasti; blodeči subjekt je v temelju slaboten [*débil*]; vselej zahteva gospodarja, Drugega, ki bo gospodar.

Ona: Dobro, gospod. To ni psihoanaliza, to je politična filozofija, in to prav nič simpatična. Že raje verjamem v človekovo naravno dobroto.

Jaz: Dovolite mi, da se ne strinjam: to je psihoanaliza in to oblikuje freudovsko identifikacijo. Zakaj pa mislite, da je subjekt podvržen identifikaciji, če ne zato, ker mu na sebi, če lahko tako rečem, manjka identitete? To je tisto, kar Lacan zapiše s simbolom - posodite mi svinčnik - \$, s prečrtanim velikim S, ki si ga je nedvomno sposodil od Heideggerja; slednji je v svojem eseju *Die Linie* prečrtal besedo »bit«. To je tudi tisto, kar naredi subjekta odvisnega od »označevalca gospodarja«, S₁, ki ga identificira in mu pove, kdo je; za to plača s potlačitvijo svoje resnice; in ker

ne razume, stoji spodaj⁷: $\frac{S_1}{S}$. Risati sem vam začel diskurz gospodarja; bržčas že vidite, saj uporabljam besedi »identifikacija« in »potlačitev«, da je to tudi diskurz nezavednega.

Ona: Od mene hočete, da vidim, vendar ne vidim ničesar.

Jaz: Ne vidite ničesar, toda morda je to začelo gledati vas. Uprli ste se v imenu svobode: pravkar sva si od blizu pogledala »označevalca gospodarja«. Zdaj pa vam bom pokazal diskurz, ki je nasproten gospodarjevemu. Lacan se nikakor ne predstavlja kot glasnik diskurza gospodarja, temveč prej analitikovega. Analitičnega diskurza ne tvori to, kar analitik reče, analitični diskurz povzema strukturo analitičnega izkustva in polaga koordinate izjavljanja, ki se zasnuje znotraj njega. Ta diskurz se razlikuje od prejšnjega predvsem po tem, da na mesto »označevalca gospodarja« postavlja nekaj, kar ne izvrši nobene identifikacije in ne pripada redu znaka: nek objekt.

Ona: Opazila sem ta izraz: »od predpostavljenih analitikov [*analystes supposés*] ne pričakujem nič več kot to,« reče Lacan, »da so tisti objekt, zaradi katerega moje poučevanje ni samo-analiza.« Poleg tega še dodaja, da ga bodo glede tega razumeli le ti »predpostavljeni analitiki«. Sama nisem analitik - niti prepostavljeni ne - in ta »objekt« mi ne pove ničesar.

Jaz: Ta objekt Lacan imenuje »mali *a*«. Da bi razumeli osnovne elemente tega koncepta, boste potrebovali malce potrpljenja. Naj vam najprej razložim, zakaj gospodar in analitik posojata svoji imeni dvema nasprotnima diskurzoma. Kaj je temeljni način izjavljanja, v katerega analiza vpelje subjekt? Temu načinu je dal ime Freud: prosta asociacija. Prosta asociacija gre proti potlačitvi do tiste mere, da sprosti identifikacije, ki utrjujejo subjekt v njegovem simptomu; potlačitev postavi

⁷ »à défaut d'*understanding*, he stands under,« ta besedna igra je tudi v francoski verziji teksta v angleščini.

pred preizkus tiste resnice, ki jo vselej govorimo, ne glede na to, kaj rečemo, in ki je kljub temu ne-vsa, ki je slepa ulica in ki je z realnim povezana prek nemožnosti. Zato analitik ne identificira, temveč de-identificira, in v tem je iskati načelo Lacanove kritike tistih analitikov, ki se imajo za »ortodoksne«: edini smoter analize je zanje identifikacija z analitikom.

Ona: Vendar je analitik prav gotovo gospodar v svojem »diskurzu« - on je tisti, ki ukazuje.

Jaz: Zaseda to mesto, vendar niti ne vlada niti ne poučuje - ne ponuja ideala. Takoj ko je Freud izdal svojo *Massenpsychologie*, sta se njegova učenca, Rado in potem Strachey, podvzela in iz analitika naredila nov ideal jaza, in tako nastopila proti črki in duhu Freudovega dela. To ni bilo tako slabo sprejeto, saj ni diskurza, ki bi bil brez mesta gospodarja. Toda stvar analitika ni, da ga zasede kot gospodar, niti kot označevalec - s tem mislim na identifikacijski faktor - niti ne kot subjekt, saj se ne prepušča toku govora in se izogiba pogovoru. Kaj je analitik? Je tista tišina, v imenu katere pacient govori. Toda mora biti tam; daje svoje telo; in zaseda mesto tistega, česar ni moč izreči. Na kratko, uteleša nemožno.

Ona: Hočete reči, da je... realno?

Jaz: Kot fikcija, seveda.

Ona: Realno kot fikcija - kakšen paradoks!

Jaz: Prav to reče Gospodar Jacquesu v Diderotovem romanu: »Najbrž je ni glave pod soncem, ki bi vsebovala toliko paradoksov kot tvoja.« Jacques odgovori: »Paradoks ni vedno nekaj lažnega.« Mesta gospodarja nikdar ne zaseda nič drugega kot to, kar Lacan imenuje *semblant*, dozdevek, v angleščino bi to lahko prevedli z »*make-believe*«.

Ona: Če vas prav razumem - in pazite, niti najmanj se ne strinjam s tem, zgolj vstopam v vaš paradoks -, analitik zasede mesto gospodarja v analitikovem diskurzu. Toda niste mi povedali, zakaj je *make-believer*.

Jaz: Najprej sem vas moral pripraviti na to: je *make-believer* izgubljenega objekta. To je funkcija, ki jo je Freud odkril v *Treh razpravah o teoriji seksualnosti*. Karl Abraham jo je postavil za jedro svoje razvojne teorije, iz katere je izpeljal prve premise o »parcialnem objektu«, ki ga je Melanie Klein, njegova učenka, postavila v središče psihične ekonomije in celo pokazala, kako mora na koncu analize, ko se loči od analitika, analizant žalovati za tem objektom. Winnicott je v tem videl prehodni objekt. Vse to je Lacan povzel, zgostil, upravičil in zgradil z objektom *a*. Če naj bomo poštene, vanj je vključil tudi nekaj tega, kar je prispeval Georges Bataille v »Heterologiji« - in prepričan sem, da ste prebrali prevod tega dela v pomladanski številki revije *October* (1986).

Ona: Je bil Lacan potemtakem kleinovec? Je to skrivnost tega vrtinca referenc, ki mi je, priznam, skoraj povzročil vrtoglavico?

Jaz: Ne, Lacan ni bil kleinovec, čeprav je bil prvi v Franciji, med drugo svetovno vojno, ki je razvozlal in slavil njeno delo; prav tako ni bil winnicottovec, čeprav je bil prvi, ki je izdal Winnicotta v francoščini. Dejstvo je, če verjamete, da *Ego-psychology* - ki izhaja iz del Anne Freud in Heinza Hartmanna - še vedno prevladuje v Ameriki; kot mi je včeraj povedal analitik iz Chicaga, je postala tapeta za ameriške analitike: tako je očitna, da je nihče več ne opazi. *Ego-psychology* je naredila tako temeljit odklon od avtentične perspektive Freudovega dela, da mora zdaj trpeti vrnitev tega, kar je zavrnila, pod krinko »teorije objektnih relacij«, ki ni nič manj parcialna. Da se to dvojje med sabo križa v različnih razmerjih, kar zdaj počnejo v vaši deželi, ni nikakršen nadomestek za Lacanovo »vrnitev k Freudu«.

Ona: Lacan! Lacan! Lacan! Ukvarjajte se še malo z mano!

Jacques Lacan

TELEVIZIA

TELEVIZIJA

I

Vselej govorim resnico: ne vse resnice, kajti nikoli ne pridemo do tega, da bi jo izrekli vso. Reči vso resnico je materialno nemogoče: zmanjka besed. Prav skozi to nemožnost je resnica povezana z realnim.

S(A)

Priznal bom torej, da sem se poskušal odzvati pričujoči komediji in da je bil ta poskus dober le za v smeti.

Neuspeh torej, a hkrati uspeh z ozirom na neko zablodo [*erreur*], bolje rečeno: neko blodnjo [*errement*].

Le-ta ni velikega pomena, ko pa je tu le priložnostna¹. Toda najprej, za kakšno blodnjo gre?

Za idejo, da naj govorim tako, da bi me razumeli idioti.

Ideja, ki mi je po naravi tako tuja, da mi je bila lahko le predlagana. Prijateljsko predlagana. Pozor.

Saj ni razlike med televizijo in publiko, pred katero že dolgo govorim, publiko mojega seminarja. V obeh primerih gre za isti pogled: pogled, na katerega se, v nobenem primeru, ne naslavljam, temveč v imenu katerega govorim.

(a0\$)

A zato ne mislite, da tam govorim samemu sebi². Govorim tistim, ki se na stvar spoznajo, ne-idiotom, ljudem, ki naj bi bili analitiki.

Izkustvo kaže, že če upoštevamo zgolj množičnost obiska, da to, kar govorim, zanima precej več ljudi, kot pa je tistih, za katere iz takšnega ali drugačnega razloga

¹ Za razumevanje te opazke je treba imeti pred očmi izraz *erremments*, množinski samostalni (in homonim besede *errement*), ki pomeni neko ustaljeno navado ali »kronično zmoto«, zmoto, ki se ponavlja.

² Lacan uporabi izraz *parler à la cantonade*, kar dobesedno pomeni »govoriti v zakulisje«, v prenesenem pomenu pa govoriti tako, kot da se ne naslavljaš na nobeno konkretno osebo, »govoriti tja v en dan«. Hkrati gre za besedno igro z njegovim lastnim imenom, ki jo Lacan uporabi že v Seminarju XI: *à la cantonade*, torej govoriti Lacanu, sebi samemu.

predpostavljam, da so analitiki. Zakaj bi torej tu ubral drugačen ton kot na svojem seminarju?

Poleg tega predpostavka, da me tu slišijo tudi analitiki, ni tako neverjetna.

Šel bom še dlje: od predpostavljenih analitikov [*analystes supposés*] ne pričakujem nič več kot to, da so tisti objekt, zaradi katerega moje poučevanje ni samo-analiza. Glede tega me bodo med poslušalci razumeli le oni. Toda tudi če ničesar ne razume, analitik igra to vlogo, ki sem jo pravkar formuliral, in televizija jo potemtakem igra tako dobro kot on.

Dodajam, da se na te analitike, ki so to le po tem, da so objekt - analizantov objekt - ne naslavljam zato, da jim govorim, ampak da govorim o njih: čeprav le zato, da jih vznemirim. Kdo ve? To utegne učinkovati kot sugestija.

Je temu verjeti? V enem primeru je sugestija nemočna: v primeru, ko analitik dolguje svojo hibo drugemu, tistemu, ki ga je privedel do »prehoda«³, kot temu pravim, v katerem se je vzpostavil kot analitik.

Srečni so tisti primeri, kjer lahko navidezni prehod pripišemo nepopolnemu formiranju: tu še ostaja upanje.

³ »la passe«, beseda z ogromnim številom pomenov. Lacan z njo med drugim zaznamuje konec analize oziroma trenutek, v katerem analizant preide v analitika, (lahko) postane analitik.

II

- Zdi se mi, dragi doktor, da tu nisem zato, da bi se z vami meril v iskrivosti..., ampak le zato, da vam dajem možnost odgovoriti. Tako boste iz mojih ust slišali le najdrobnejša vprašanja - elementarna, celo pogrošna. Tu je eno: »Nezavedno - čudna beseda!«

- Freud ni našel boljše in ni potrebe, da bi se k temu vračali. Neprikladno na tej besedi je, da je negativna, kar dopušča, da si pri tem predstavljamo karkoli pod soncem in povrh še vse ostalo. Zakaj pa ne? Stvári, ki je ne opazimo, se oznaka »povsod« poda prav tako dobro kot »nikjer«.

A je kljub temu zelo določena stvar.

Nezavedno obstaja zgolj pri govorečem bitju. Pri drugih, ki imajo bit zgolj po tem, da so poimenovana, čeprav pritiskajo [s'imposent] iz realnega, obstaja instinkt, namreč vednost, ki jo potrebujejo za preživetje. A stvar se kot taka kaže le našemu mišljenju, ki v tem pogledu morda niti ni ustrezno.

»Pogoj nezavednega je govorica«,...

Ostanejo še živali, ki se jim toži po človeku in jim zaradi tega pravimo domače živali⁴, in ki jih zato pretresa, čeprav v zelo kratkih sunkih, nezavedno.

Nezavedno govori⁵, kar ga postavlja v odvisnost od govorice, o kateri vemo le malo: navkljub temù, čemur pravim lingvisterija, da bi s tem razvrstil tisto, kar si prizadeva - in to je novo - pri ljudeh nastopiti v imenu lingvistike. Pri čemer je lingvistika znanost, ki se ukvarja z

... ki ob-staja skozi jezik:.

⁴ Neprevedljivo. Besedna igra, v kateri Lacan iz formulacije *être en mal d'homme* (»človekotožje« - po analogiji z domotožjem) izpelje pridevnik *d'hommetique*, ki se izgovarja enako kot *domestique*, domač.

⁵ *L'inconscient, ça parle.*

jezikom [*lalangue*], kar pišem z eno besedo, da bi s tem opredelil njen objekt, kot se to počne pri vseh drugih znanostih.

analitična
hipoteza

i(a)

Ta objekt je vendarle izboren, saj se prav nanj, bolj upravičeno kot na katerikoli drugi objekt, zvede sam aristotelski pojem subjekta. To omogoča, da postavimo nezavedno izhajajoč iz ob-stoja [*ex-sistence*] nekega drugega subjekta-za-dušo [*sujet à l'âme*]. Za-dušo kot predpostavko vsote telesnih funkcij. Ta vsota je kar najbolj problematična, čeprav so jo kot predpostavko enoglasno sprejemali od Aristotela do Uexküllä, in še vedno ostaja predpostavka biologov, pa naj to hočejo ali ne.

Dejansko se subjekt nezavednega dotika duše le skozi telo, s tem, ko vanj vpelje mišljenje: tokrat v nasprotju z Aristotelom. Človek ne misli s svojo dušo, kot si to predstavlja Filozof.

Mišljenje je z
dušo-telesom
zgolj v razmerju
ob-stajanja.

Misli iz tega, da neka struktura, struktura govornice - to je vsebovano že v sami besedi - iz tega, da neka struktura razkosava njegovo telo, kar pa nima nič skupnega z anatomijo. Prepričajte se ob histeriku. To razrezovanje doleti dušo z obsesionalnim simptomom: mišljenje, v katerega se zavija duša, ne ve, kaj storiti.

Košček, ki ga
ima realnost od
realnega

Mišljenje je disharmonično glede na dušo. In grški *noûs* je mit o uslužnosti mišljenja duši, o uslužnosti, ki bi bila primerna svetu, svetu (*Umwelt*), za katerega naj bi bila duša odgovorna, medtem ko je ta svet le fantazma, skozi katero se vzdržuje mišljenje - brez dvoma »realnost«, ki pa jo je treba razumeti kot grimaso realnega.

- Še vedno ostaja dejstvo, da se odpravimo k vam, psihoanalitiku, da bi nam šlo bolje v tem svetu, ki ga vi zvajate na fantazmo. Ali je tudi ozdravitev fantazma?

- Ozdravitev je zahteva, ki izhaja iz glasu trpečega, nekoga, ki trpi na svojem telesu ali svojem mišljenju. Presenetljivo pri tem je, da obstaja odgovor in da je medicina z besedami ves čas zadevala v črno.

Moč besed

Kako je bilo to mogoče pred odkritjem nezavednega? Neka praksa lahko deluje, ne da bi bila pojasnjena: - to lahko izpeljemo iz zgornjega.

- Analiza bi se torej od terapije razlikovala zgolj po tem, da »je pojasnjena«? Tega niste hoteli reči. Dovolite mi, da vprašanje postavim takole: »Tako psihoanaliza kot psihoterapija delujeta zgolj prek besed. Pa vendar si nasprotujeta. V čem?«

- Dandanes ni psihoterapije, od katere ne bi zahtevali, da je »navdihnjena s psihoanalizo«. Zadevo moduliram z narekovaji, ki jih zasluži. Ali ni razlika, ki je vsebovana v tem, zgolj ta, da se pri eni ne zrušimo na tla,... hočem reči, na kavč?

To omogoča uspešno kariero tistim analitikom, ki jim v »združenjih« - spet narekovaji - manjka prehod⁶ in ki ta prehod, ker nočejo o njem nič vedeti, kompenzirajo s formalnostmi nazivov - zelo elegantna pot za trajno uveljavitev tistih, ki bolj pretanjeno razvijajo medsebojna razmerja kot pa svojo prakso.

Zato bom pokazal, kako ta praksa prevladuje v psihoterapiji.

Kolikor je pri tem udeleženo nezavedno, obstajata dve pobočji, ki ju razkriva struktura, namreč govorica.

*Edina struktura
je struktura
govorice.*

⁶ *en mal de passe; passe* v tem kontekstu lahko pomeni tudi položaj ali tveganje (vložek pri igri).

Pobočje smisla, za katerega bi mislili, da je pobočje analize, ki nas zalije z valom smisla, da bi splavila čoln spolnosti.

»Ni spolnega razmerja.«

Osupljivo pa je, da se ta smisel zvede na ne-smisel: na ne-smisel spolnega razmerja, ki je v ljubezenskih zgodbah že od nekdaj očiten. Tako očiten, da že vpije v nebo: to postavlja človeško mišljenje v zelo vzvišeno luč.

Obstaja še smisel, ki velja za razumnost [*bon sens*], ki se ima celo za zdravi razum [*sens commun*]⁷. To je višek komičnega, le da komičnega ni brez vednosti o ne-razmerju, ki je na tekočem, na tekočem z zadevami spolnosti. Tu si naše dostojanstvo opomore, celo nabere svežih moči.

Razumnost [*le bon sens*] predstavlja sugestijo, komedija smeh. Ali to pomeni, da obe zadoščata, ne glede na to, da naj bi se bolj slabo ujemali? Na tem mestu psihoterapija, kakršnakoli že bodi, nenadoma ubere drugo smer; saj ne, da ne bi storila česa dobrega - prav to se izteče v še slabše.

d→(\$D)

To je mesto, od koder nas nezavedno, namreč vztrajnost, s katero se kaže želja ali tudi ponavljanje tega, kar se v njej zahteva - ali ni Freud prav v trenutku odkritja nezavednega o njem povedal natanko tega?

od koder nas nezavedno, če ga res obvladuje struktura, ki v je jeziku, kot mu pravim, tvori govorico,

opomni, da pobočju smisla, ki nas fascinira v govoru [*la parole*] - preko česar bit, ki ji je Parmenid pripisal misel, deluje kot ekran tega govora -

opomni, da proučevanje govorice, s tem zaključujem, pobočju smisla zoperstavlja pobočje znaka.

⁷ Neprevedljivo. Lacan iz *sens* (smisel) preiden na *bon sens* (dobesedno »dobri smisel«, ki pa pomeni toliko kot razumnost, modrost, tudi »zdrava pamet«) in od tod k *sens commun* (dobesedno skupni, obči smisel, ki pa ustreza slovenskemu »zdravi razum«).

Kako to, da celo simptom, oziroma to, kar v analizi imenujemo simptom, v tej zadevi ni utrl poti? - Potrebno je bilo počakati na Freuda, ki je, pokoren histeriku, začel brati sanje, lapsuse, celo šale, kot šifrirana sporočila.

- *Dokažite, da Freud pravi prav to in da je to vse, kar pravi.*

- V roke je potrebno vzeti Freudove tekste - njihovi naslovi zdaj niso pomembni - ki se razvrščajo okoli teh treh bistvenih točk, in ob njih se lahko prepričamo, da ne gre za nič drugega kot za dešifriranje čiste označevalne reko-sežnosti [dit-mension].

Eden teh fenomenov je namreč naivno artikuliran: artikuliran pomeni ubeseden, naivno pomeni sledeč vsakdanji logiki, uporabi jezika, ki je enostavno sprejeta.

Prepričamo se lahko tudi, da se je Freud zato, da bi napredoval v tkivu dvoumnosti, metafor, metonimij, sklical na neko substanco, na nek neoprijemljivi mit, ki ga je poimenoval *libido*.

Kar pa se dejansko dogaja pred našimi očmi, uperjenimi v tekst, je neko prevajanje, v katerem se pokaže, kako užitek, ki ga Freud naveže na termin primarnega procesa, dejansko sestoji iz logičnih ožin, skozi katere nas Freud tako spretno vodi.

*Freudova
praksa*

Zadošča - in do tega je že zdavnaj prišla stoiška modrost - da razlikujemo med označevalcem in označencem (če naj termine, tako kot Saussure, prevedemo v latinščino), in že dojamemo fenomene ekvivalence, ki se tu pojavljajo, na tak način, da lahko razumemo, kako so mogli Freudu služiti kot figuracija energetskega aparata.

$\frac{S}{s}$

Določen napor mišljenja je potreben za to, da na tem utemeljimo lingvistiko. Da jo utemeljimo na njenem objektu, označevalcu. Ni ga lingvista, ki ne bi bil zavezan temu, da odveže označevalec kot tak, še posebej od smisla.

Govoril sem o pobočju znaka, da bi s tem zaznamoval njegovo vez z označevalcem. Toda označevalec se od znaka razlikuje po tem, da je označevalna baterija dana že v jeziku.

O kodu ni ustrezno govoriti, kajti to ravno predpostavlja smisel.

*Jezik je pogoj
smisla*

Označevalna baterija jezika dobavlja zgolj šifro smisla. Vsaka beseda prejme glede na kontekst ogromno, dispartno lestvico smisla, smisla, o katerega mnogoličnosti pogosto pričajo slovarji.

To nič manj ne drži za cele dele sestavljenih stavkov. Kot v stavku: *les non-dupes errent*⁸, s katerim sem se oborožil letos.

Objekt (a)

Slovnica teh stavkov je nedvomno podprta s pisavo in v toliko priča o realnem, toda o realnem, ki, kot vemo, ostaja uganka, vse dokler v analizi ne pride na dan njegova pseudo-seksualna vzmet: realno, ki je, kolikor lahko partnerju zgolj laže, zanamovano z nevrozo, perverzijo ali psihozo.

Izjava »ne ljubim je/ga« gre, kot nas uči Freud, daleč v tej seriji, s tem ko se odbija od realnega.

*Ali zadošča en
označevalec za
utemeljitev
označevalca
Enega?*

To, da lahko vsak označevalec, od fonema do stavka, služi kot šifrirano sporočilo (»osebno«, so rekli po radiu med vojno), je dejansko tisto, zaradi česar se odlepi kot objekt in spričo česar odkrijemo, da je on tisti, ki naredi, da v svetu,

⁸ Naslov Lacanovega seminarja iz let 1972-73 se je glasil *Les non-dupes errent* (neprevarani blodijo). Gre za homofonično igro z *les noms du père* (imena očeta), s čimer je Lacan deset let pred tem naslovil in napovedal to, iz česar je potem nastal njegov zadnji seminar na Saint-Anne. Seminar je ostal pri enem samem predavanju.

v svetu govorečih bitij, je Eden [*il y a de l'Un*], to pomeni, da obstaja element, grški *stoicheion*.

Kar Freud odkrije z nezavednim - in, lahko sem vas le povabil k ogledu njegovih spisov, da se prepričate, če to, kar pravim, drži - je nekaj čisto drugega kot spoznanje, da lahko v grobem vsemu, kar vemo, podelimo nek seksualni smisel, ker se je spoznanje pač vselej povezovalo z znano metaforo (to pobočje smisla je izkoriščal Jung). Realno je tisto, kar dejansko omogoča razvozljati to, iz česar sestoji simptom, namreč nek vozel označevalcev. Zavozlati in razvozlati tu nista metafori, nasprotno, razumeti ju je treba kot te vozle, ki se dejansko vzpostavljajo, da bi uveržili označevalni material.

Te verige namreč niso verige smisla, temveč užitka-smisla [*jouis-sens*]⁹, kar lahko napišete, kakor hočete, glede na dvoumnost, lastno zakonu označevalca.

Mislim, da sem dal zatočišču, ki ga označujemo s psihoanalizo, nek čisto drug domet, kot ga ima v splošni zmedi, ki smo ji priče.

⁹ Neprevedljiva besedna igra, *jouis-sens* je homonim besede *jouissance* (užitek).

III

- *Psihologi, psihoterapevti, psihiatri, vsi zaposleni na področju duševnega zdravja, so v osnovi tisti, ki opravljajo trdo delo in jemljejo na svoja pleča breme vse bede sveta. Kaj pa medtem počne analitik?*

- Eno je gotovo: vzeti bedo na svoja pleča, kot ste se izrazili, pomeni vstopiti v diskurz, ki to bedo pogojuje, pa čeprav le z namenom protestirati.

Že zgolj dejstvo, da to rečem, me postavlja v položaj, ki ga bodo nekateri opredelili kot zavračanje politike. Slednje pa, kar se mene tiče, ne pride v poštev za nikogar.

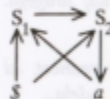
Sicer pa posel teh psiho-karkoli-že, ki si dajejo opravka z vašim domnevnim prenašanjem bremen, ni, da protestirajo, temveč da sodelujejo. Vedé ali nevedé, to tudi počnejo.

Ideja diskurza je - nasprotnikom nudim prelahko pot, da to obrnejo proti meni - nadvse prikladna, da sodbo zvede na njena določila. Preseneča me, kako dejansko ne najdejo nič boljšega, kar bi mi očitali, kot da rečejo: intelektualizem. Kar pa nima prav nobene teže, če gre za to, kdo ima prav.

Še toliko manj, kajti če to bedo navežem na diskurz kapitalista, ga razkrijem [démonce].

Naj zgolj opozorim, da tega ni mogoče storiti resno, kajti če ga razkrijem, ga okrepim - s tem ko ga normiram, to je, izpopolnim.

Tu bom vrnil neko opazko. Ideje diskurza ne utemeljujem na ob-stoju nezavednega. Nezavedno postavljam skozi diskurz - nezavedno ob-stoji le prek diskurza.

Zgolj v analitičnem diskurzu ob-stoji nezavedno kot je freudovsko,...

To tako dobro razumete, da ste projektu, ki sem ga sam razglasil za brezupen poskus, priključili vprašanje o prihodnosti psihoanalize.

Nezavedno v tem ob-stoji še toliko bolj, ker se jasno izpričuje zgolj v diskurzu histerika - kjer ga je najti drugod, je tja le presajeno: da, naj se zdi še tako osupljivo, tudi v diskurzu analitika, kjer je predelano v kulturo.

Vprašajmo tu v oklepaju, če nezavedno implicira, da ga poslušamo. Po mojem, da. Prav gotovo pa ga brez diskurza, prek katerega ob-stoji, ni mogoče ovrednotiti kot vednost, ki ne misli, ne tehta in ne sodi¹⁰ - zaradi česar pa nič manj ne opravlja svojega dela (na primer v sanjah). Rečemo lahko, da je idealni delavec, tisti, ki ga je Marx napravil za cvet kapitalistične ekonomije, v upanju, da ga bo videl prevzeti štafeto od diskurza gospodarja: kar se je dejansko zgodilo, čeprav v nepričakovani obliki. V zadevah diskurza ne manjka presenečenj, in prav v tem je dejstvo nezavednega.

Diskurz, ki mu pravim analitični, je družbena vez, določena s prakso neke analize. Upravičeno mu lahko dodelimo mesto med najosnovnejšimi izmed vezi, ki so za nas še dejavne.

Toda ali niste vi sami izključeni iz tega, kar tvori družbeno vez med analitiki?

- Združenje - imenovano Mednarodno, čeprav je to malce namišljeno, saj je zadeva že zdavnaj postala družinska - sem poznal še v času, ko je bilo v rokah Freudovih neposrednih in posvojenih potomcev: če bi si drznil - vendar opozarjam, da sem tu hkrati sodnik in tožnik, da sem torej

¹⁰ Gre za slavno Freudovo opredelitev iz *Traumdeutung*: »Delo sanj ne misli, ne tehta in ne sodi«.

pristranski - bi dejal, da je to danes združenje vzajemnega zavarovanja proti analitičnemu diskurzu. ZVZPAD.

K vragu z ZVZPAD!

Ničesar torej nočejo vedeti o diskurzu, ki jih pogojuje. Vendar jih to ne izključuje iz njega: daleč od tega, kajti delujejo kot analitiki, to pa pomeni, da obstajajo ljudje, ki se z njimi analizirajo [*qui s'analysent avec eux*].

Temu diskurzu potemtakem zadostijo, čeprav jim nekateri izmed njegovih učinkov ostajajo neznani. V celoti vzeto jim ne manjka previdnosti; in četudi ta ni resnična, utegne biti uslužna.

Sicer pa so oni tisti, ki tvegajo.

Vrnimo se torej k psihoanalitiku in ne opletajmo okoli kot mačka okrog vrele kaše. Čeprav to, kar bom povedal, prav tako najdemo v tej kaši.

Če naj objektivno umestimo analitika, ni boljšega načina od tega, kar so v preteklosti imenovali: biti svetnik.

V času svojega življenja svetnik ne zbujajo spoštovanja, ki mu ga včasih prinese avreola.

Nihče ga ne opazi, ko sledi poti Baltazarja Graciana, poti, ki je v tem, da ne zbujajo pozornosti - zaradi česar je Amelot de la Houssaye menil, da piše o možu iz dvornega spremstva.

Svetnikov posel, da se razumemo, ni dobrodušnost [*charité*]. Svetnik prej deluje kot izmeček [*déchet*]: izmečkodeluje [*il décharite*]. Na ta način udejanji, kar nalaga struktura, namreč omogoči subjektu, subjektu nezavednega, da ga vzame za razlog svoje želje.

Zavrženje tega razloga dejansko daje zadevnemu subjektu priložnost, da se zave svojega položaja, vsaj v strukturi. Za svetnika to ni zabavno, vendar si predstavljam, da za nekatera ušesa, naravnana na tole tv, to zveni v skladu z bizarnostmi svetniškega početja.

Uteleseni objekt
(a)

Da iz tega izhaja užitek [jouissance] - le kdo ne bi smisla znal užiti [qui n'en a le sens avec le jouir]? Zgolj svetnik ostane suh in praznih rok. Prav to je pri vsej zadevi najbolj osupljivo. Osupljivo za tiste, ki se temu približajo, ne da bi se slepili: svetnik je izvržek užitka.

Včasih vendarle malce izpreže, vendar se v tem ne počuti nič bolje kot kdorkoli drug. Uživa. Ta čas ne deluje. Mali škodoželjneži pa ne počivajo, temveč prežijo nanj, da bi se s tem okoristili in se spet napihnili. Toda svetnik se požvižga na to, kot tudi na tiste, ki v tem vidijo njegovo zasluženost nagrado. - Ideja, da bi človek počil od smeha.

Kajti svetnikovo izhodišče je pogosto ravno to, da se počrta tudi na idejo distributivne pravičnosti.

V resnici si svetnik ne pripisuje zasluga, kar pa ne pomeni, da nima nobene morale. Edina težava za druge je v tem, da ni moč razbrati, kam ga to vodi.

Sam si razbijam glavo ob upanju, da se bodo takšni ljudje še pojavili. Brez dvoma zato, ker sam tega nisem dosegel.

Bolj ko smo svetniki, bolj nam je do smeha, to je moje načelo, celo izhod iz kapitalističnega diskurza - kar pa ne bo noben napredek, če se zgodi le za nekatere.

IV

- *Že dvajset let, odkar ste podali vašo formulo, da je nezavedno strukturirano kot govorica, vam, v različnih oblikah, mečejo naprej sledeče: »Tu ni drugega kot besede, besede, besede. Kaj pa je po vašem s tem, kar se ne meša z besedami? Kaj je s psihično energijo, afektom ali pulzijo?«*

- Tu oponašate metode, s katerimi v ZVZPAD hlinijo vzdušje dediščine.

Kajti, kot veste, se vsaj v Parizu ZVZPAD vzdržuje le na račun elementov mojega poučevanja. Slednje pronica od vsepovsod, je veter, ki postane rezek, če premočno zapiha. Pa se zatečejo k starim metodam: stisnejo se skupaj in imajo kongres.

Kajti danes ne kažem oslov kar tako, da bi se na račun ZVZPAD smejali v televizijo. Freud je namenoma na ta način zasnoval organizacijo, ki ji je zapustil ta analitični diskurz. Vedel je, da bo to huda preizkušnja, in izkustvo njegovih prvih naslednikov je to že ovekovečilo.

- *Začnimo pri vprašanju naravne energije.*

Naravna energija je še en balon, ki naj dokaže, da imamo tudi v zvezi s tem kaj povedati. Energija - vi ste jo opremili z nalepko naravna, kajti v tem, kar pravijo oni, je samo po sebi umevno, da je naravna: nekaj, kar je narejeno za to, da se potroši, kolikor jo jez lahko zadrži in naredi uporabno. Le da energija ni naravna zato, ker se jez lepo prilega pokrajini.

libidinalni mit

Da je »življenska sila« lahko to, kar se potroši, je groba metafora. Kajti energija ni neka substanca, ki bi se z leti izboljševala ali kisala - je numerična konstanta, ki jo mora fizik najti v svojih izračunih, če naj opravlja svoje delo.

Opravlja v skladu s tem, kar se je od Galileja do Newtona napajalo iz povsem mehanične dinamike: v skladu z jedrom tega, kar bolj ali manj pravilno imenujemo fizika, kot nekaj strogo preverljivega.

Brez te konstante, ki ni nič drugega kot kombinacija izračunov - z bogom fizika. Običajno mislimo, da fiziki skrbijo zanjo in da postavijo enačaje med mase, polja in vzgone na tak način, da dobijo številko, ki ustreza načelu ohranitve energije. Pa vendar, tako načelo mora biti že postavljeno, če naj fizika zadosti načelu preverljivosti: gre za dejstvo miselnega preizkusa, kot se je izrazil Galilej. Oziroma, bolje rečeno: pogoj, da je sistem matematično zaprt, prevlada celo nad predpostavko, da je fizikalno izoliran.

To ni zgolj moje prepričanje. Katerikoli fizik jasno ve, tj. lahko pove, da energija ni nič drugega kot številka [*chiffre*] nečesa, kar vztraja.

To pa, kar Freud artikulira kot primarni proces v nezavednem - to pravim jaz, lahko pa se o tem prepričate - ni nekaj, kar se številči [*se chiffre*], temveč se dešifrira [*déchiffre*]. S tem mislim: sam užitek. V tem primeru pa slednji ne more biti energija, niti ga ni mogoče na ta način zapisati.

*Ni mogoče
vzpostaviti
energetike
užitka.*

Sheme druge topike, kjer Freud to poskusi storiti, slavno kokošje jajce na primer, so pravi pravcati pudendum in bi zaslužile analizo, če bi seveda analizirali Očeta. Vendar pa izključujem možnost, da bi analizirali realnega Očeta, primernejše je Noetovo ogrinjalo, ko je Oče imaginaren.

Tako da se raje ustavim ob razliki med znanstvenim diskurzom in diskurzom histerika, kjer - to je treba reči - Freud ni kar tako pobral medu. Iznašel je namreč prav delo čebel, ki ne mislijo, ne tehtajo, ne sodijo - to sem tu že

načel, pa čeprav to morda ni tisto, kar o tem misli von Frisch.

Zaključujem, da imata znanstveni diskurz in histerični diskurz *skoraj* enako strukturo, kar pojasni Freudovo zmoto - upanje, da bo z napredkom znanosti nezavedno našlo svojo posmrtno razlago v termodinamiki.

Rečemo lahko, da po treh četrtinah stoletja ni moč zaslediti niti najmanjšega znamenja izpolnitve takšne obljube, in da celo pri sami zamisli ne gre več za to, da bi hotela primarnemu procesu naprtiti neko načelo, ki zato, ker se mu reče načelo ugodja, še ničesar ne dokazuje - razen tega, da se oklepamo duše kot klop pasje kože. Kajti kaj drugega je to razvpito zmanjšanje napetosti, s katerim Freud opredeli ugodje, kot Aristotelova etika?

To ne more biti isti hedonizem kot tisti, ki so si ga epikurejci nadeli na svoj prapor. Če so jih zaradi tega prapora, ki danes ne bi pomenil nič drugega kot psihizem, zmerjali s svinjami, so že morali pod njim skrivati kaj zelo dragocenega in še bolj skrivnostnega kot stoiki.

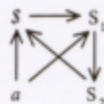
Kakorkoli že, sam sem se omejil na Nikomaha in Eudema, torej na Aristotela, da bi od tega ostro razločil etiko psihoanalize, ki sem ji celo leto utiral pot.

Zgodba o afektu, ki da ga zanemarjam, je iz iste trte zvita.

Naj mi odgovorijo le na naslednje: ali afekt zadeva telo? Ali je sprostitelj adrenalina stvar telesa? Res je, da moti njegove funkcije. Toda zakaj naj bi to prihajalo od duše? Kar to sprosti, je misel.

Premisliti je torej treba, če moja ideja, da je nezavedno strukturirano kot govorica, omogoča resneje preveriti afekt kot pa ideja, da je afekt pretres, iz katerega izide boljša razporeditev. S tem se mi namreč postavljajo po robu.

Ali to, kar pravim o nezavednem, seže dlje kot pričakovanje, da vam bo afekt, že adekvaten, kot pečen

*Dobro-rečeno
ne pove, kje je
Dobro.*

*Nobene
harmonije za
bitje v svetu...*

... če govori.

golob priletel v usta? *Adaequatio*, še bolj burkaška, če je posajena na vrh nečesa že tako prepolnega, da bi tokrat *rei*, stvar, povezala z *affectus*, afektom, s čimer si bo spet našla svoje zavetje. Vstopiti je bilo treba v naše stoletje, da so zdravniki prišli do tega.

Kar zadeva mene, sem zgolj obnovil to, kar reče Freud v spisu o potlačitvi iz leta 1915 in v nekaterih drugih spisih, kjer se k temu vrača, namreč da je afekt premeščen. Kako bi lahko vedeli, da gre za premestitev, če ne prek subjekta, ki ga ta premestitev predpostavlja in ki se sam lahko pojavi zgolj prek reprezentacije?

Vse to razlagam s Freudovo »klapo«¹¹, če naj jo opredelim tako kot on, kajti priznati moram, da imam sam opravka z isto. S to razliko, da sem sam ob Freudovi korespondenci s Fliessom (v edini izdaji, ki jo imamo, in ta je čistunska) pokazal, da tako imenovana reprezentacija, še posebej potlačena, ni nič manj kot struktura, in sicer natanko toliko, kolikor je povezana s postulatoma označevalca. Prim. 52. pismo: ta postulat je tam zapisan.

Govoriti, da zanemarjam afekt, da bi se lahko šopirili s svojim poudarjanjem njegove vloge - kako je to mogoče ob dejstvu, da sem zadnje leto svojih predavanj v Sainte-Anne posvetil obravnavi tesnobe?

Nekateri poznajo konstelacijo, v katero sem jo umestil. Nemir, blokada, stiska, če jih razlikujemo kot take, v zadostni meri dokazujejo, da afekta ne odpravljam z levo roko.

¹¹ Lacan ima tu najverjetneje v mislih najožji krog Freudovih somišljenikov in učencev (Jones, Ferenczi, Rank, Abraham, Sachs), ki so bili s svojim učiteljem hkrati v neposrednem transfernem razmerju. »Klapo« je mogoče razumeti tudi v tistem smislu, ki ga ima »horda« v Freudovem delu o *Monožični psihologiji*. V sodobnih razpravah ta Freudov »intimni krog« pogosto nastopa kot primer tega, kako psihoanaliza - kljub temu, da je podala teorijo tovrstnih »formacij« - tudi sama ni bila imuna pred njimi. Pogosto se to navezuje tudi na problematiko afekta.

Res pa je, da je bilo analitikom, ki so se oblikovali v ZVZPAD, prepovedano poslušati moja predavanja v Sainte-Anne.

Tega ne obžalujem. V resnici sem tisto leto tako zelo afektiral ljudi okoli sebe, ko sem v temelj tesnobe postavil objekt, s katerim ima opravka - daleč od tega, da bi bila tesnoba brez objekta (pri tem so obtičali psihologi, ki niso prišli dlje od ugotovitve, da se razlikuje od strahu) - ko sem torej v njen temelj postavil abjekt¹², ki ga sedaj raje imenujem moj objekt (*a*) - tako zelo afektiral, da je nekoga od mojih zgrabila vrtoglavica (zatrta vrtiglavica) in me je hotel - kot nek tak objekt - zavreči.

Če afekt premislimo izhajajoč iz mojih izjav [*diress*], nas to v vsakem primeru pripelje do tega, kar je bilo v njih povedano zanesljivo o njem.

Enostavna resekcija občutenj duše [*passions de l'ame*], kot sveti Tomaž pravilneje poimenuje te afekte, resekcija teh občutenj, ki že od Platona dalje poteka glede na dele telesa: glavo, srce, celo - kot se izrazi - *epithymía* oziroma nadsrce - ali ne priča že to o nuji, da se afektom približamo prek telesa, za katerega pravim, da je afektiran zgolj s strukturo?

Nakazal bom, s katerega konca je mogoče resno, to je serijsko, nadaljevati¹³ to, kar lahko v tem učinku zase terja nezavedno.

Žalost, na primer, ovrednotimo kot depresijo, da ji damo za oporo dušo ali pa psihološko napetost Pierra Janeta, filozofa. Vendar ni stanje duše, temveč enostavno moralna slabost, kot se je izrazil Dante, celo Spinoza: greh, moralna šibkost, ki se konec koncev umešča zgolj v razmerju do misli, tj. do dolžnosti dobro izreči [*devoir de bien dire*]

Ni druge etike
kot etike
Dobro-
rečenega,...

¹² *abjet* - Lacanova skovanka iz besed *abject* (zavržen) in *objet* (objekt).

¹³ *donner suite sérieuse, à entendre pour sérieuse* - Lacan igra na sorodnost besed *sérieuse* in *sérielle*, ki pa se v slovenskem prevodu izgubi.

oziroma znati se na področju nezavednega, na področju strukture.

In če se ta šibkost, kot zavrženje nezavednega, kdaj konča v psihozi, se to zavrženo, govorica, vrne v realnem; skozi manično vzdraženost ta vrnitev postane smrtna.

Kot nasprotje žalosti imamo veselo znanost [*gay savoir*]¹⁴, ki je neka krepost. Krepost nikogar ne odveže greha - ki je, kot vsakdo ve, izvirni. Krepost, ki jo označujem z veselo znanostjo, to ponazarja s tem, ko pokaže, za kaj pri njej gre: ne za razumevanje, za potapljanje v smisel, temveč za to, da ga preletimo tik nad gladino, ne da bi smisel zlepil krepost, s tem pa pride do užitka v dešifriranju; to pomeni, da vesela znanost na svojem koncu predstavlja zgolj Padeč, vrnitev h grehu.

Kje je v vsem tem prostora za srečo [*bonheur*]¹⁵? Natanko povsod. Subjekt je srečen. To je celo njegova definicija, kajti dolžan ne more biti drugemu kot sreči [*heur*], to se pravi fortuni, vsaka sreča [*heur*] pa je zanj dobra [*bon*], ker se z njo vzdržuje, kolikor se namreč ponavlja.

Osupljivo ni to, da je srečen, ne da bi slutil, kaj ga k temu navaja - njegova odvisnost od strukture - temveč to, da si nakoplje idejo blaženosti, idejo, ki sega dovolj daleč, da se iz nje čuti izgnan.

Na srečo imamo tu pesnika, ki nam izda skrivnost: Danteja, ki sem ga citiral zgoraj, pa tudi druge, z izjemo tistih pisunov, ki polnijo blagajne na račun klasicizma.

¹⁴ Lacan tudi v nadaljevanju piše *gay savoir*, namesto *gay savoir*, kar bi lahko prevedli z »vesela znanost o onem«. Provansalski trubadurji so uporabljali izraz *gay savoir* za oznako svoje poezije.

¹⁵ Francoščina ima dva izraza za srečo. Najobičajnejši je *bonheur*, v nekaterih kontekstih pa se uporablja tudi samo *heur* (predvsem s stavkih kot »nimam te sreče, da bi mu bil všeč«). Lacan se tudi v nadaljevanju poigrava s tem, da *bonheur* razstavi v *bon heur* (»dobra sreča«). Hkrati vplete še izraz *fortune*, ki poleg bogastva lahko pomeni tudi usodo, srečo ali srečen slučaj. *Fortune* zaradi te večpomeskosti prevajamo kar s fortuna.

Pogled, Beatričin pogled - namreč trikrat nič, utrip vek in izborni izloček, ki temu sledi: in že vznikne Drugi, ki ga lahko prepoznamo zgolj po užitku nje, ki je on, Dante, ne more zadovoljiti, kajti od nje lahko dobi zgolj ta pogled, zgolj ta objekt, vendar pa nam v zvezi z njo pove, da je prepolna Boga; v to nas prepriča celo s pomočjo njenih ust.

... če je to
užitek ženske,...

... Drugi pride
do ob-stoja,...

Na kar nekaj v nas odgovori: naveličanost [*ennui*]. Beseda, ki se sem jo razbil na črke, da so plesale kot na filmskem platnu, dokler se niso spet razporedile v vrsto v novi besedi: enoličnost [*unien*]. S tem pa označujem istovetenje Drugega z Enim. Rekel bi: z mističnim Enim, katerega surov ekvivalent nam komični drugi - Aristofan, če naj ga imenujem, nastopač iz Platonovega *Simpozija* - predstavi v obliki beštje-z-dvema-hrbtoma, odgovornost za njeno razpolovitev pa naprti Zeusu, ki nima nič s tem: zelo podlo, rekel sem že, da se to ne dela. Realnega Očeta ne vpletamo v takšne nespodobnosti.

... vendar ne
do substance
Enega.

Vendar pa tu spodrsne tudi Freudu: Erosu, ki ga kot načelo »življenja« zoperstavi Tanatosu, namreč pripiše funkcijo združitve [*unir*], kot da je kdo kdaj že videl, razen kratkega koitusa, dve telesi združiti se v eno.

Kajti »nič ni
celo« v ožinah
označevalca,...

Afekt se potemtakem zgodi telesu, katerega pravo mesto bi bilo, da naseljuje govorico - tu se kitim s perjem, ki se prodaja bolje kot moje¹⁶ - zgodi se mu, kolikor ne najde bivališča, vsaj ne po svojem okusu. Temu pravimo nerganje, tudi čemernost. Je to greh, zrno norosti ali pravi dotik realnega?

... afekt je
nesklad...

Vidite, da bi pripadniki ZVZPAD, če že želijo igrati na struno afekta, ravnali bolje, če bi za to vzeli mojo škripajočo violino. To bi jih pripeljalo dlje kot pa prodajanje zijal.

S tem, ko ste pulzijo vključili med te medle geste, s katerimi se varujejo pred mojim diskurzom, ste mi zadevo

¹⁶ Perje je tu Heideggrovo.

preveč olajšali, da bi vam bil lahko hlavežen. Kajti vi, ki ste s takšno brezhibnostjo prepisali moj XI. seminar, prav dobro veste: kdo razen mene pa si je sploh drznil spregovoriti o pulziji?

Prvič, in zlasti ob vas, sem dobil občutek, da me poslušajo tudi drugačna ušesa kot nergaška: namreč taka, ki v mojih besedah niso slišala, da Drugiziram Eno [*Autrifiáis l'Un*], kot je hlastno zaključila celo oseba, ki me je povabila na mesto, ki mi je prineslo vašo avdienco¹⁷.

Kdo, ki prebere 6., 7., 8., 9. in 13., 14. poglavje tega *Seminarja XI*, ne občuti prednosti tegà, da *Trieb* ne prevedemo z instinkt in da ostanemo kar najbližje tej pulziji, če jo imenenujemo odklon, če demontiramo in nato ponovno zmontiramo¹⁸, kar je na njej nenavadnega ter se pri tem držimo Freuda?

Kdo, ki mi sledi v tej izpeljavi, ne bo začutil razlike med energijo, konstanto, ki je vsakič določljiva v razmerju do Enega, na katerem temelji tisto eksperimentalno v znanosti, in *Drang* ali pritiskom pulzije, tj. užitkom, katerega permanentnost se opira zgolj na robove telesa, ki sem jim dal celo matematično obliko? Permanentnost, ki je zgolj v četverni instanci, s katero se vzdržuje vsaka pulzija skozi koeksistenco z ostalimi tremi. Štiri je potencia, in zgolj s tem odpre pot razdružitvi [*désunion*], temu pa se postavljajo po robu tisti tisti, ki jim spolnost ne zadošča, da bi bili partnerji.

S tem seveda nisem podal smernic za razlikovanje nevroze, perverzije in psihoze.

To sem storil drugje, napredujoč vselej zgolj po sledi zavojev, ki jih je nezavedno, z vračanjem po svojih stopinjah,

¹⁷ Gre za *École Normale Supérieure*.

¹⁸ *démonter* in *remonter*, izraza, ki pomenita »razstaviti« in »ponovno sestaviti«, prevajamo kot demontirati in ponovno zmontirati, ker sta na ta način prevedena tudi v slovenskem prevodu *Seminarja XI*, na katerega se tu Lacan sklicuje. Enako velja za besedo pulzija, ki jo sicer vse pogosteje prevajamo kot nagon.

spremenilo v poti. Fobija malega Hansa je, kot sem pokazal, natanko to: Freuda in svojega očeta je popeljal na sprehod po poti, na katero se odtlej analitiki bojijo stopiti.

- To je vprašanje, ki - kot sem si dovolil razsvetliti - bi ga lahko varovali kot skaz vseh ljudi, da bi mogli ob pravi namig odgovoriti vi sami. Če bi vam ga naravnost postavil nek glas, prej kot nekdo začne, glas, ki si ga lahko predstavljamo spaj kot prišepetavega iz skrivajo, glas, ki ne obstaja, kaj silitar se pravi, pa vendar glas, v katero katerega jaz spravi v ob-stoj ta odgovor, ki je interpretacija.

Očeta silena, vi veste, da ljubez je odgovor na vse in mi splošno bi vedeli posredno vprašanje: zanemate se na pregovor, da ljubez prinaša svari bogstva. Upravičeno.

Kde se ve, da sem z analitičnega diskurzusa odstopil? Zato sem odstopil vanj. Bilo je to nekaj, a ne v našem času.

Pravilni je rekli, da postavljeni izhaja iz razprave in rekli, da naj se silitar izve, da je to karavajsko ljube in, da Otha svojemu fantu, ki se igra v pimperstonski, zagnal vja nekaj, pa ti ga bomo odpravili.

Sveča je Freudu ljubez sama postala na silbi, da bi v zvezi z ljubezom - kar je to razumljivo in diskutirano z analitičnim diskurzom - izhajal iz tega. Razloga lahko, da se je v naslednjem poskušalo v tem bolj zagibati k temu, da je bila postavljen prva. V temo vstop je to nekaj drugega. Nezasluznost, s katero označi Freud, je razumljivo, ali silitar kulture, temveč je razumljivo (skrajno) v kulturo.

Pravna
postavljen

V

- Pogosto slišimo naslednjo melodijo: če bolj slabo uživamo, je to zaradi represije, ki zadeva spolnost, krivdo zanjo pa nosijo najprej družina, potem pa družba in še posebej kapitalizem. Kako je s tem?

- To je vprašanje, ki - kot sem si dovolil razbrati - bi ga lahko razumeli kot izraz vaše želje, da bi znali ob priliki nanj odgovoriti vi sami. Če bi vam ga namreč postavil nek glas, prej kot neka oseba, glas, ki si ga lahko predstavljamo zgolj kot prihajajočega iz televizije, glas, ki ne ob-staja, ker ničesar ne pove, pa vendar glas, v imenu katerega jaz spravim v ob-stoj ta odgovor, ki je interpretacija.

Grobo rečeno, vi veste, da imam jaz odgovor na vse in a → \$ mi spričo te vednosti posodite vprašanje: zanašate se na S_2 pregovor, da denar posojamo samo bogatim. Upravičeno.

Kdo ne ve, da sem z analitičnim diskurzom obogatel? Zato sem *self-made man*. Bilo jih je še nekaj, a ne v našem času.

Freud ni rekel, da potlačitev *izhaja* iz represije: ni rekel, če naj se slikovito izrazim, da je za kastracijo krivo to, da Očka svojemu fantku, ki se igra s pimplčkom, zagrozi: »[e enkrat, pa ti ga bomo odrezali«.

Seveda je Freudu kljub temu prišlo na misel, da bi v zvezi z iskustvom - kot je to razumljeno in definirano v analitičnem diskurzu - izhajal iz tega. Rečemo lahko, da se je v nadaljnjem premisleku o tem bolj nagibal k ideji, da je bila potlačitev prva. V celoti vzeto je to zasuk druge topike. Nenasitnost, s katero označi Nadjaz, je strukturna, ni učinek kulture, temveč je »nelagodje (simptom) v kulturi«.

Prvotna
potlačitev

Tako da moramo preizkus ponoviti, tokrat izhajajoč iz potlačitve kot tiste, ki poraja represijo. Zakaj ne bi mogli biti družina in sama družba tvorbi, zgrajeni na potlačitvi? In tudi nista nič manj. - To pa je mogoče zaradi tega, ker nezavedno ob-stoji, se napaja pri strukturi, namreč govoric. Freud še zdaleč ne izključi te rešitve in se, da bi si tu prišel na jasno, tako zagrizeno ukvarja s primerom volčjega človeka, človeka, ki konča precej zlomljen. Vendar pa se zdi, da je ta neuspeh, neuspeh primera, majhen v primeri z njegovim uspehom: da namreč vzpostavi realno dejstev.

Če to realno ostane uganka, ali moramo to pripisati analitičnemu diskurzu, ki je sam neka institucija?

Če naj pridemo seksualnosti do dna, se torej lahko zatečemo zgolj k projektu znanosti: seksologija v tem času še ni bila drugega kot projekt. Projekt, ki mu je Freud, kot sam poudarja, zaupal. Sam je priznal, da se v zameno za to zaupanje ne nadeja ničesar, kar veliko pove o njegovi etiki.

Novo v ljubezni

Toda, analitični diskurz nekaj obljublja: vpeljavo novega. In sicer, kar je nezaslišano, v polju, v katerem se poraja nezavedno, kajti njegove zagate se - seveda med drugimi, a vendar na prvem mestu - razkrivajo v ljubezni.

Ne, da ne bi bili vsi obveščeni o tej novici, ki je razboznana vse naokoli - problem je v tem, da nikogar ne zdrami, to pa zato, ker je transcendentna: besedo gre razumeti v znamenju tega, kar predstavlja v teoriji števil, torej matematično.

Iz česar sledi, da ne sloni kar tako na imenu trans-fer.

Da bi zdramil ljudi okoli sebe, artikuliram ta transfer s »subjektom, ki se zanj predpostavlja, da ve«. V tem je razlaga, razgrnitev tega, kar samo ime le medlo nakazuje. Da je namreč prek transferja subjekt pripisan vednosti [*supposé au savoir*], iz katere sestoji kot subjekt nezavednega, in da je tu iskati tisto, kar je prenešeno [*transféré*] na analitika,

$\frac{a}{S_2}$

namreč ta vednost, ki ne misli, ne tehta in ne sodi, ne da bi zato kaj manj delala.

Ta novo utrta pot velja, kar velja, vendar pa je to, kot da bi rakom žvižgal, oziroma še slabše, kot da bi jim nažvižgal strah v kosti.

ZVZPAD *simplicitas*¹⁹: ne drznejo si. Ne drznejo si slediti tja, kamor to vodi.

Pa ne, da se jaz za to ne bi namučil! Izrečem: »analitik se avtorizira zgolj sam«. V svojo Šolo vpeljem »prehod«²⁰, namreč izpraševanje tega, kar odloča, da se analizant postavi za analitika - ne da bi kogarkoli v to silil. O tem se še ne sliši daleč, to moram priznati, vendar pa se tu ukvarjamo s tem, in poleg tega Šole še nimam prav dolgo.

Ne pričakujem sicer, da bodo tudi drugod transfer prenehali pojmovati kot vrnitev-k-pošiljatelju. To je atribut pacienta, posebnost, ki nas zadeva le toliko, da nam narekuje previdnost, najprej, ko jo ocenjujemo, in potem pri rokovanju z njo. V prvem se ji prilagodimo, toda kam nas pripelje pri slednjem?

Vem to, da analitičnega diskurza ne more vzdrževati en sam. Srečo imam, da so takšni, ki mi sledijo. Diskurz potemtakem ima upanje.

*Transfinitnost
diskurza*

Še takšno razburjenje - ki ga sicer zbuja - ne more odpraviti pričevanja o prekletstvu nad spolnostjo, ki ga Freud omenja v svojem spisu o *Nelagodju*.

*Nemožnost
Dobro-reči o
spolnosti,...*

Če sem ob »božanskem« pristopu k ljubezni govoril o naveličanosti, o čemernosti - kako lahko spregledamo, da se ta dva afekta kažeta - v besedah in dejanjih - pri tistih mladih ljudeh, ki se predajajo razmerjem brez represije?

¹⁹ Lacanov akronim je SAMCDA (*Société d'assurance mutuelle contre le discours analytique*), kar se v zgornji zvezi prebere zelo podobno kot *sancta (simplicitas)*, torej sveta preproščina.

²⁰ *la passe* - cf. op. 3.

Tudi če spomini na družinsko represijo ne bi bili resnični, bi si jih bilo treba izmisliti, in tega vsekakor ne manjka. To je definicija mita: poskus, da bi temu, kar izhaja iz strukture, dali epsko obliko.

... je
strukturna,... Slepa ulica spolnosti širi naokoli zgodbe, ki racionalizirajo tisto nemožno, iz katerega izhaja. Tem zgodbam ne pravim izmišljene, v njih razbiram, tako kot Freud, vabilo k realnemu, ki je zanje odgovorno.

... prebrati
Ojdipov mit. Družinska ureditev zgolj prevaja dejstvo, da Oče ni roditelj in da Mati ostaja tisto, kar v očeh malega možakarja kontaminira žensko; vse ostalo sledi od tod.

Ne gre za to, da bi cenil hrepenenje po redu, ki ga najdemo pri temu mladeniču, ko na primer pravi: »osebno (sic) me je groza anarhije«. Za red, če ga je le količkaj, je značilno, da nam po njem ni treba hrepeneti, ker je že vzpostavljen.

Do tega je že nekje prišlo po sreči [*par bon heur*], in sreča je dobra samo še za to, da pokažemo, kako se tu tudi najmanjšemu obrisu svobode bolj slabo piše. To je kapitalizem, spet spravljen v red. Za spolnost potemtakem vrnitev na začetek, kajti kapitalizem je dejansko izšel iz tega, da jo je vrgel med staro šaro.

Vi ste se ujeli v levičarstvo, vendar ne, vsaj kolikor je meni znano, v sekso-levičarstvo. Kajti slednje se opira zgolj na analitični diskurz, kakršen ob-*stoji* v tem trenutku. Ob-*stoji* slabo, ker zgolj podvaja prekletstvo nad spolnostjo. S čimer kaže, kako zelo se boji tiste etike, ki sem jo umestil v dobro-rečeno [*bien-dire*].

- Ali ni to zgolj priznanje, da od psihoanalize zaman pričakujemo, da nas bo kaj naučila v pogledu ljubljenja? Spričo česar je razumljivo, da se upi prenašajo v seksologijo.

- Kot sem pravkar namignil, je seksologija tista, od katere nimamo kaj pričakovati. Z opazovanjem tega, kar nam pade v oči, to se pravi perverzije, ne moremo zgraditi nič novega v ljubezni.

Bog pa je po drugi strani tako dobro ob-stajal, da je poganstvo z njim naselilo svet, ne da bi kdorkoli vedel, za kaj gre. Vračamo se k temu.

Hvala Bogu!, kot pravimo, druge tradicije pričajo o tem, da so obstajali tudi pametnejši ljudje, v Tau na primer. Škoda, da je to, kar je pri njih imelo nek smisel, za nas brez pomena in ne ogreje našega užitka.

Modrost?

V tem pa ni nič presenetljivega, če Pot, kot se že rekel, vodi preko Znaka. Če se na tej poti pokaže kakšna slepa ulica - rekel bi celo: se potrdi tako, da se pokaže - je v tem naša priložnost, da se dotaknemo realnega, takšnega, kot je - kot tega, kar preprečuje, da bi o tem rekli *vso* resnico.

Bogo-rekanja [di-eu-re] o ljubezni ne bo vse dotlej, dokler ne bo poravnana ta račun, čigar spleta ni mogoče izreči, ne da bi ga izkrivili.

Bog je rekanje.

- Vi mladim ne odgovarjate tako, če si sposodim vaš izraz, da zgolj nemo gledate. Prav gotovo ne, saj ste jim nekega dne v Vincennesu vrgli naprej: »Kot revolucionarji hlepíte po gospodarju. Dobili ga boste.« Skratka, mladini jemljete pogum.

- Spravili so se name v skladu z modo tedanjega časa. Moral sem jim povedati svoje.

Kar sem imel povedati, je bilo tako resnično, da so se odtlej gnetli na mojem seminarju. Konec koncev so dali mojemu miru prednost pred udrihanjem z gorjačo.

- Od kod pa vam na primer gotovost, s katero ste napovedali vzpon rasizma? In zakaj hudiča govoriti o tem?

- Ker se mi to ne zdi nič zabavnega, povrh vsega pa je res.

Ko naš užitek začne tavati v temi, lahko njegovo mesto zaznamuje zgolj Drugi, s pogojem, da smo od njega ločeni. Od tod določene fantazme, ki ostanejo skrite [*inédits*], dokler se ne mešamo z njim. Drugemu lahko pustimo njegov način uživanja zgolj, če mu ne vsilimo našega, če ga torej nimamo za manj razvitega.

Če temu dodamo še negotovost našega sveta, ki se odtlej umešča zgolj v razmerju do presežnega užitka²¹, in se dejansko izraža le še na ta način - kaj lahko potem pričakujemo od nadaljevanja te naročene humanitarije, v katero se oblači naše zlorabljanje oblasti [*nos exactions*]?

Četudi bi Bog, s tem na novo okrepljen, prišel do obstoja, to ne obeta nič boljšega kot vrnitev njegove zlonosne preteklosti.

²¹ *plus-de-jouir*, termin, ki ga je Lacan skoval po analogiji z Marxovo presežno vrednostjo, prevajamo kot »presežni užitek«, vendar pa ga je v tem kontekstu mogoče brati tudi kot »nič več užitka«.

VI

- Za Kanta, gre za Kanon prve Kritike, tri vprašanja povzemajo to, kar imenuje »interes uma«: Kaj lahko vem? Kaj moram storiti? Kaj lahko upam? Formula, ki jo poznate, izhaja iz srednjeveške eksegeze, natančneje, iz del Agostina iz Dacie. Luther jo navaja, da bi jo podvrzel kritiki. Predlagam vam naslednjo vajo: ali lahko na to formulo odgovorite po svoje, ali pa najdete način, kako to povedati drugače.

- Formulacija »tisti, ki me razumejo«²², bi morala v pravih ušesih, ki jim velja, zazveneti z drugačnim poudarkom, že zaradi tega, ker tu odzvanjajo vaša vprašanja, tako da se jim zasnova, kako malo odgovarjam nanja.

Pa čeprav bi imela ta vprašanja tak učinek le name, bi bil ta učinek še vedno objektivni, kajti iz mene delajo objekt, kolikor je ta izpuščen iz diskurza, tako da je od tod razvidno, da diskurz ta vprašanja izključuje - od koder izhaja prednost (zame »v resnici« drugotnega pomena), da razumem to, ob čemer si razbijam glavo, kadar sem v tem diskurzu: - iz množice, ki jo zbere in ki po mojem ni v sorazmerju z njim. Tej množici to prinese prednost, da vprašanj ne sliši več.

V vaši mali kantovski floti je dovolj takega, kar bi me zapeljalo k temu, da se nanjo vkrcam, da bi svoj diskurz podvrgel preizkusu neke druge strukture.

- No, kaj lahko vem?

²² *ceux qui m'entendent* lahko pomeni tako »tisti, ki me razumejo«, kot »tisti, ki me slišijo«.

»To sem že
vedel«,...

- Moj diskurz ne dopušča spraševanja po tem, kaj lahko vem, kajti izhaja iz tega, da to predpostavi kot subjekt nezavednega.

Seveda mi ni neznan pretres, ki ga je povzročil Newton v diskurzu svoje dobe, niti ne, da je to točka, iz katere izhaja Kant in njegova razmišljanja [*cogitature*]. Zadeve pripelje skoraj do roba, do tistega roba, ki je znanilec analize, ko se z njim zoperstavi Swedenborgu, toda ko poskusi z Newtonom, zdrsne nazaj na utečene filozofske tire in v Newtonu vidi zgolj še en primer filozofije, ki stopica na mestu. Če bi Kant izhajal iz Newtonovega komentarja Danielove knjige, še vedno ni povsem gotovo, ali bi v njem našel gibalno nezavednega. Gre za vprašanje kova.

Izklepetal bom vse, kar zadeva odgovor analitičnega izkustva na neprimernost vprašanja: kaj lahko vem? Odgovor:

... kajti »a
priori« je
govorica,...

vsekakor nič takega, kar ne bi imelo strukture govornice, iz česar izhaja, da je to, kako daleč bom šel *znotraj* te meje, vprašanje logike.

Slednje je razvidno iz dejstva, da je znanstvenemu diskurzu uspelo izpeljati pristanek na Luni, pri čemer je mišljenje priča vdoru nekega realnega. In to ne da bi imela matematika kakšen drug aparat kot govorni. To je tisto, kar je bilo preveč za Newtonove sodobnike. Spreševali so, kako vsaka masa pozna oddaljenost drugih. Na kar je Newton odgovoril: »pozna jo Bog« - in naredi, kar je treba.

Toda, in na to velja biti pozoren, s preobrazbo političnega diskurza nastopi realno, pristanek na Luni, ne da bi to filozofa - če upoštevamo, da časopis v vsakomur zdrami filozofa - kaj posebej ganilo.

Vprašanje je zdaj v tem, kaj bo omogočilo, da pride na dan realno-strukture: to, kar v jeziku ni številka [*chiffre*], temveč znak, ki ga je treba dešifrirati [*déchiffrer*].

Moj odgovor torej zgolj ponavlja Kantovega, razen v tem, da so odtlej prišla na dan dejstva nezavednega in da se je pred tem iz matematike razvila neka logika, ob kateri se zdi, kot da bi jo izzvala že »vrnitev« teh dejstev. Dejansko nobena kritika, kljub dobro znanim naslovom Kantovih del, v njih ne obsoja klasične logike, s čimer Kant priča, da je le igrača v rokah svojega nezavednega, ki s tem, ko ne misli, tudi ne more soditi in tehtati dela, ki ga opravlja na slepo.

*vendar ne
logika razredov*

Subjekt nezavednega pa po svoji strani učinkuje na telo. Ali moram še enkrat poudariti, da se prvi v resnici umešča zgolj iz nekega diskurza, namreč iz tega, česar umetelnost ga konkretizira, in to kako!

*Ni diskurza, ki
ne bi bil
diskurz
dozdevka*

Kaj lahko od tod rečemo o vednosti, ki za nas obstoji v nezavednem, a ki jo artikulira zgolj nek diskurz, kaj lahko rečemo, če pa se nam njeno realno kaže zgolj prek tega diskurza? Na ta način se vaše vprašanje prevaja v mojem kontekstu, to pomeni, da se zdi noro.

Pa vendar, imeti moramo pogum in ga postaviti na ta način, da bi lahko nakazali, sledeč že vzpostavljenemu izkustvu, kako lahko pride do propozicij - te je potrebno še dokazati - ki ga podpirajo. Na delo.

Ali lahko na primer rečemo, da če Moški [*L'homme*] hoče Žensko [*La femme*], je ne doseže drugače, kot da nasede v polju perversije? To se izraža v izkustvu, vzpostavljenim s psihoanalitičnim diskurzom. Če se to potrdi, ali je mogoče vsakogar naučiti tega, tj., ali je znanstveno - saj si je znanost utrla pot prav na podlagi te predpostavke?

Matem

Rekel bi, da ja, in to še toliko bolj, ker nima - kot je to Renan želel za »prihodnost znanosti« - nobenih konsekvenc, kajti Ženska ne obstaja. Dejstvo, da ne obstaja, pa ne izključuje tega, da iz nje naredimo objekt svoje želje. Prav nasprotno, in zato prihaja, do česar prihaja.

Ženska

S pomočjo tega Moški, ki se vara, sreča *neko* žensko [une *femme*]²³, s katero se vse zgodi: namreč običajno skrpučalo, iz katerega sestoji uspeh spolnega akta. Protagonisti so v zvezi s tem zmožni kar najbolj vzvišenih dejanj, kot to vemo iz gledališča.

Veličastno, tragično, komično, burkaško (ki jih lahko vrišemo v Gaussovo krivuljo), skratka celotna pahljača tega, kar ponuja oder, od koder se to kaže - oder, ki oddvaja ljubezenske zadevščine od vseh družbenih vezi - torej, pahljača se udejanji - da bi proizvedla fantazme, preko katerih bitja govorice še naprej obstajajo v tem, kar imenujejo - čemú, ni čisto jasno - »življenje«. Kajti njihov pojem »življenja« prihaja iz živalskega sveta [*l'animal*], ki njihove vednosti ne potrebuje.

Kot so dobro opazili dramski poeti, nobeno ti-in-jaštvo²⁴ ne priča o tem, da *njihovo* življenje, življenje bitij govorice, ni zgolj sen, razen dejstva, da so zmožni ubija-ti [tu-ent] te živali, celo ubijal bi zate²⁵, kot rečemo v jezeziku, ki mi je pri srcu kot napol sovražnik²⁶.

Kajti konec koncev prijateljstvo, ali bolje, *Philia*, o kateri govori Aristotel (ki ga nič manj ne cenim, če ga zapuščam), predstavlja točko, na kateri se ta teater ljubezni prekucne v spregatev glagola ljubiti, z vsem kar iz tega sledi v zvezi z vdanostjo varčnemu gospodarjenju, tj. zakonu domačega ognjišča.

²³ *une* oziroma *un* je v francoščini hkrati nedoločni člen in števnik (neka, nek, ena, en). Lacan tudi v nadaljevanju igra na oba pomena.

²⁴ *tu-émoigne*, besedna igra z glagolom *témoigner*, pričati, v katerem po Lacanovem dodatku (*tu-*) odzvanjajo še tri zveze: *tu et moi* (ti in jaz), *tu es moi* (ti si jaz) in *tuer moi* (ubiti me).

²⁵ *tu-é-à toi* se prebre kot (*à*) *tu et à toi* (kar pomeni biti s kom v zelo tesnih odnosih) ali kot *tuer à toi*.

²⁶ *qui m'est amie d'être mie(nne)* - *mienne*, moja (ženski spol zato, ker je v francoščini jezik tega spola) Lacan zapiše tako, da se prebere kot *mi-haine*, pol-sovraštvo. Sicer pa bi fraza pomenila »ker je (jezik) moj«, »ker se ga jaz poslužujem«.

Kot vemo, človek domuje [*habite*], in če ne ve kje, mu ni to nič manj v navadi [*habitude*]. *Éthos*, kot pravi Aristotel, ki opozori na homonimijo med obema, ne da bi mu uspelo razločiti ju, nima z etiko skupnega nič več kot ima z njo skupnega zakonska vez.

Kako lahko vzpostavimo znanost o tem, ne da bi zaslutili objekt, ki je stožer vsega tega, ne *éthos* temveč *éthos*, objekt (*a*), če naj ga imenujem?

Drži, da je treba ta objekt matema, ki ga je Znanost, edina znanost, ki še ob-stoji, Fizika, našla v številu in prikazu [*démonstration*], še prikrojiti. Toda kako ne bi našel še primernejše obutve v tem objektu, ki sem ga imenoval zgoraj, če pa je celo produkt tega matema, ki ga gre umestiti v strukturo, če je ta količjak govornica [*l'en-gage*]²⁷, govornica-zastavek [*l'en-gage*], ki ga nezavedno prinese mutavki [*la muette*].

Ali se moramo, da bi se o tem prepričali, vrniti na sled, ki jo je tu pustil že *Menon*²⁸, namreč, da ima posameznik dostop do resnice?

Če med seboj uskladimo te poti, ki jih vzpostavlja diskurz - čeprav ta napreduje zgolj od enega k enemu, to je, od posameznika - pridemo do nečesa novega, kar ta diskurz prenaša tako nesporno kot numerični matem.

Zadošča, da se nekje spolno razmerje preneha ne zapisovati²⁹, da se vspostavi nekaj kontingence (če naj tako rečemo), in že pridemo do zametka tega, kar se mora dopolniti, da bi to razmerje pokazalo kot nemožno, tj., ga postavilo v realnem.

Te možnosti se lahko nadejamo od uporabe aksiomatike, logike kontingence, na katero nas navaja to,

²⁷ (*être*) *en gage* pomeni »biti zastavljen«, *l'en-gage*, beseda, ki ne obstaja, pa se izgovarja kot *langage*, govornica.

²⁸ Gre seveda za Platonov dialog s tem naslovom.

²⁹ *cesse de ne pa s'écrire*

česar nujnost je čutil matem oziroma matematik, ki ga matem določa: ne nasesti nobenemu zatekanju k evidenci.

Šli bomo torej naprej, izhajajoč iz Drugega, radikalnega Drugega, ki ga evocira ne-razmerje, utelešeno v spolnosti - od trenutka, ko uvidimo, da Eno morda obstaja zgolj prek izkustva (a)seksuiranega [(a)sexué].

Za nas ima Drugi ravno toliko pravice kot Eno, da naredi subjekt iz nekega aksioma. Glede tega izkustvo nakazuje sledeče. Najprej to, da za ženske velja ta negacija, od katere Aristotel odstopi, ker bi se nanašala na univerzalno: so namreč ne-vse, *mē pántes*. Kot da ne bi Aristotel s tem, ko mu odtegne negacijo, univerzalnemu zgolj odvzel vsak smisel: *dictus de omni et nullo* ne zagotavlja nobenega ob-stoja, kot to potrdi on sam, ko ta ob-stoj pripiše zgolj partikularnemu, ne da bi, v strogem smislu, vedel, kaj to pomeni, ne da bi torej vedel, zakaj: - nezavedno.

Zaradi tega neka ženska [une femme] - saj o več kot eni ne moremo govoriti - neka ženska sreča Moškega zgolj v psihozi.

Postavimo ta aksiom, ne da Moški ne ob-staja, za to gre pri Ženski, temveč da si ga ženska prepove, ne zato, ker bi bil Drugi, temveč zato, ker »ni Drugega od Drugega«, kot pravim.

Tako je univerzalno tega, kar ženske želijo, norost. Vse ženske so nore, kot pravimo. To je celo razlog, zakaj niso vse, to se pravi, celo sploh niso nore-na-vse³⁰, prej so ustrežljive: to gre tako daleč, da ni meja temu, kar je vsaka pripravljena odstopiti nekemu moškemu [un homme]: svoje telo, svojo dušo, svoje dobrine.

³⁰ Zaradi jasnosti tu navajamo celoto v originalu: »toutes les femmes sont folles, qu'on dit. C'est même pourquoi elle ne sont pas toutes, c'est à dire pas folles-du-tout«. »Pas folles-du-tout« lahko pomeni »sploh niso nore« ali pa »niso nore na vse«, »ne norijo za vsem«.

Nemočna, kar zadeva njene fantazme, s katerimi je težje priti na kraj.

Raje se vda perverziji, ki jo imam za perverzijo Moškega. To jo privede do znane maškarade, ki pa ni laž, katere jo obtožujejo nekateri nehvaležneži, ki se sami oklepajo [podobe] Moškega. Prej se za vsak slučaj³¹ pripravlja, da bi fantazma Moškega v njej našla svoj trenutek resnice. To ni pretirano, kajti resnica je ženska že po tem, da ni vsa, da je, v vsakem primeru, ni mogoče izreči vse.

(Š0a)

Vendar se glede tega resnica odtegne pogostejše kot sicer, vtëm ko od akta zahteva videz spolnosti, ki ga ta ne zdrži: to je spodletelost, uravnana kot notni papir.

Pustimo to takole počez. Vendar prav za žensko ne velja slavni aksiom gospoda Fenouillarda: ne smemo pozabiti, da tudi tam, kjer smo prekoračili meje, še vedno obstaja neka meja.

Zaradi tega pri ljubezni ne šteje smisel, temveč prej znak, tako kot povsod drugod. Prav v tem je vsa drama.

Ne bomo pa rekli, da se ljubezen, če jo prevedemo z analitičnim diskurzom, izmakne tako kot povsod drugod.

Od trenutka, ko se pokaže, da realno vstopa v svet človeka [*l'homme*] prav preko tega, kar je po svoji naravi nesmiselno - namreč različne poti, vključno z znanostjo in politiko, ki spravljajo v zagato Človeka [*L'homme*], pristalega na Luni - od tega trenutka obstaja nek manevrski prostor.

»Ni spolnega razmerja«

Pri tem je namreč treba predpostaviti, da obstaja neka celota realnega, kar bi bilo treba najprej dokazati, saj subjekt predpostavimo zgolj pri umnem [bitju].³² *Hypoteses non fingo* pomeni, da ob-stojijo samo diskurzi.

- Kaj moram storiti?

³¹ *à-tout-hasard*, kar lahko pomeni tudi »na slepo«.

³² *on ne suppose jamais du sujet qu'au raisonnable*

- Vprašanje lahko vzamem le tako kot vsi drugi - da ga zastavim sebi. In odgovor je preprost. Je v tem, kar počnem: da iz svoje prakse izpeljem etiko Dobro-rečenega, kar sem že poudaril.

Postrezite si s tem, če mislite, da lahko uspeva tudi v drugih diskurzih.

Sam dvomim, kajti etika je odvisna od diskurza. Da se ne ponavljamo.

Kantovska ideja maksime, ki jo je potrebno podvreči preizkusu univerzalnosti njene uporabe, je zgolj grimasa, s katero ubeži realno, s tem ko ga zgrabimo zgolj z ene plati.

Če se zadovoljimo s tem, da jo vzamemo dobesedno, je zgolj v tem, da kot odgovor na ne-razmerje z Drugim kažemo osle.

Je, če naj povemo vse, etika celibata, kakršno je v našem času utelešal nekdo kot Montherlant.

Mojemu prijatelju Claude Lévi-Straussu želim, da bi mu uspelo strukturirati Montherlantov primer v njegovem govoru ob sprejemu v Akademijo³³, kajti akademik ima to srečo [*bon heur*], da mu je treba zgolj požgečkati resnico, in že je njegov položaj časten.

Zdi se, da sem, zahvaljujoč vašim prizadevanjem, tudi sam prišel v tak položaj.

- *Ta špik mi je všeč. Toda če niste zavmili te vaje - akademske vaje - je to zato, ker je vas samega požgečkala. In to vam bom dokazal, potem ko boste odgovorili na tretje vprašanje.*

³³ Lévi-Strauss je nasledil Montherlantovo mesto v Francoski Akademiji, potem ko je Montherlant napravil samomor; govori ob sprejemu so hkrati hvalospevi predhodniku. Lacan namiguje tudi na Montherlantov roman *Les célibataires*.

- Vprašanje »kaj lahko upam?«, obračam nazaj proti vam, to se pravi, da ga tokrat razumem kot vaše vprašanje. Kar zadeva moje poglede v zvezi s tem, sem odgovoril že zgoraj.

Kako me lahko to vprašanje zadeva, ne da bi mi povedalo, kaj upati? Ali razumete upanje kot brez objekta?

Vam, kot vsakomur drugemu, ki bi ga naslovil z »vi«, temu »vam« torej odgovarjam: upajte, kar vam je drago.

Toda vedite, da sem že večkrat videl, kako je upanje - to, čemur pravimo svetlejši jutri - prignalo ljudi, ki sem jih cenil, tako kot cenim vas, do samomora.

Zakaj pa ne? Samomor je edino dejanje, ki lahko uspe brez spodletelosti. Če o tem nihče ničesar ne ve, izhaja to iz vnaprejšnje odločitve, da noče o tem nihče nič vedeti. Spet Montherlant, na katerega brez Clauda niti pomislil ne bi.

Da bi imelo Kantovo vprašanje kak smisel, ga bom spremenil takole: od kod upate? Vedeti bi potemtakem želeli, kaj lahko analitični diskurz obljubi *vam*, kajti zame je stvar že na dlani.

Psihoanaliza bi vam seveda dovolila upati, da boste jasneje ugledali nezavedno, katerega subjekt ste. Toda vsakdo ve, da nikogar ne nagovarjam k temu, nikogar, čigar želja se ni že odločila.

*Nočes vedeti
ničesar o usodi,
ki ti jo kroji
nezavedno?*

Še več - oprostite mi, da govorim o vas v tako slabi družini - menim, da bi morali psihoanalitični diskurz prepovedati [*refuser à*] kanaljam: prav gotovo je to tisto, kar tiči za Freudovim tako imenovanim kulturnim kriterijem. Etični kriteriji na žalost niso več zanesljivi. Kakorkoli že, presojati jih je mogoče iz drugih diskurzov, in če si upam reči, da bi bilo analizo treba prepovedati kanaljam, je to

zato, ker jih poneumlja³⁴, kar je vsekakor izboljšava, a brez upanja, če naj uporabim vaš izraz.

Sicer pa analitični diskurz izključuje vsak »vi«, ki ni že v transferju, ko pokaže to razmerje s subjektom, ki se zanj predpostavlja, da ve - kar je simptomatična manifestacija nezavednega.

Poleg tega bi zahteval nek dar, takšne vrste kot tisti, ki je potreben za pristop k matematiki, če bi tak dar obstajal, vendar pa je dejstvo, da - glede na to, da iz tega diskurza ni izšel razen mojih noben drug matem - še vedno ne obstaja noben preizkus tega daru.

Edina možnost [*chance*], ki v zvezi s tem ob-staja, izhaja zgolj iz srečnega naključja [*bon heur*], s čimer hočem reči, da upanje ne bo pri tem ničesar spremenilo, kar ga naredi za neuporabnega, s tem, ko ga onemogoča.

³⁴ *les canailles en deviennent bêtes* - *bêtes* lahko pomeni tudi živali »beštije«: kanalje torej postanejo »beštije«, kar je vsekakor izboljšava, a brez upanja,...

VII

- Pokažite zdaj, kako požgčate resnico, ki jo Boileau upesni takole: »Kar dobro dojamemo, jasno izrazimo«. Vaš stil itn.

- Odgovoril vam bom odrezavo. Deset let je dovolj, da postane to, kar sem napisal, jasno vsakomur; to se je zgodilo z mojo disertacijo, kljub temu, da moj stil tedaj še ni bil kristalno čist. To je torej izkustveno dejstvo. Vendar pa vam ne bom obljubil zmenka ob svetem Nikoli.

*Kdor stavi na
kristalno jasnost
jezika,...*

Zadevo bom obrnil in rekel: kar je dobro izraženo, to jasno dojamemo - jasno pomeni, da si utre svojo pot. V tej obljubi uspeha, vsaj kar zadeva uspeh na tržišču, je celo nekaj, kar jemlje pogum za strogost določene etike.

To nam daje čutiti ceno nevroze, na čemer sloni Freudovo opozorilo, da ni zlo, temveč dobro tisto, kar spočenja krivdo.

V tem se ni mogoče znajti, ne da bi vsaj slutili, kaj pomeni kastracija. To pojasni govornice v zvezi z njo, ki jim je Boileau pustil prosto pot, »jasno« da zato, da bi se motili, namreč verjeli tem govoricam.³⁵

*... temu gosak
žargona [jars]
poje spol*

Obrekovanje [*médit*], oblečeno v svoje pregovorno drekaste [*ocre*] barve: »med povprečnim [*médi-ocre*] in najslabšim razlike v stopnji ni«³⁶, - to bi s težavo pripisal avtorju verza, ki tako dobro smeši to besedo.

³⁵ Po objavi Boileaujeve »moško-šovinistične« satire na račun žensk, je začela krožiti anekdota, da je Boileaujeva domnevna impotenca rezultat tega, da ga je kot otroka ugriznil v genitalije gosak.

³⁶ Verz se glasi »*Dans l'art dangereux de rimer et d'écrire, Il n'est point de degré du médiocre au pire.*«

Vse to je lahko razumljivo; toda slišati mene, kako stvar obrusim do korenin, da bi se pokazala kot to, kar je - to pa je vic, ki ga nihče ne razume.

Ali ne vemò, da je vic pretehtani lapsus, tisti, ki si finto izposodi pri nezavednem? To o vicu preberemo pri Freudu.

In če nezavedno ne misli, ne tehta, itd., si to zamislimo še toliko lažje.

Presenetili ga boste, če - kolikor je to mogoče - še enkrat slišite, kar sem z zabavo modularil v svojem primeru tega, kaj lahko vemo, še bolje: če manj stavite na srečo [*bonheur*] jezika in predvsem sledite temu, kako prihaja na površje v govorici...

Potreboval sem rahel sunek, da bi to uvidel, in tu se prostor interpretacije pokaže v vsej svoji potankosti.

Če vpričo navzven obrnjene rokavice domnevamo, da je roka vedela, kaj dela, ali to ne pomeni, da vržemo rokavico nazaj nekomu, ki bi ga podpirala La Fontaine in Racine?

Interpretacija mora biti urna, če naj ustreza medposojilu [*l'entreprêt*].

[Medposojilu] tistega, kar se ohranja s čisto izgubo, onemu, kar stavo suče od očeta k slabšemu. [*De ce qui perdure de perte pure à ce qui ne parie que du père au pire.*]

$\frac{a}{(-\varphi)}$

ESEJI 3/1993 (PROBLEMI 3/1993, letnik XXXI)

Uredništvo *Esejev*: Gregor Golobič, Zoran Kanduč, Gorazd Korošec, Janez Krek, Dragana Kršić, Darja Zaviršek, Alenka Zupančič, Tadej Zupančič.

Vloga Sveta revije opravlja Izvršni odbor izdajatelja.

Glavni urednik revije *Problemi*: Miran Božovič

Odgovorna urednica revije *Problemi*: Alenka Zupančič

Sekretar uredništva: Peter Klepec

Naslov uredništva: Ljubljana, Gosposka 10/I

Uradne ure: torek od 13⁰⁰ - 13⁰⁵

Žiro račun: 50101-678-83669, z oznako: za Probleme

Izdajatelj: Društvo za teoretsko psihoanalizo, Vošnjakova 8, Ljubljana

Izvedba: Karton

Stack: dp & sw

Oblikovanje: VSSD

Naklada: 1050 izvodov

Naročnina za leto 1993: 5250,00 SIT

Cena te številke: 1500,00 SIT

Revijo denarno podpira Ministrstvo za kulturo.

Po sklepu Ministrstva za kulturo, št. 415-394/92 MB, z dne 8. 5. 1992, šteje revija med proizvode, za katere se plačuje 5% davek od prometa proizvodov.

